

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

**Hodnocení mise Organizace spojených národů v Demokratické
republice Kongo**
Bakalářská práce

Autor: Ondřej Hrobský
Studijní program: B 6701 Politologie
Studijní obor: Politologie

Vedoucí Práce: Mgr. Jan Prouza

Hradec Králové 2014

Zadání závěrečné práce:

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Ondřej Hrobský
Studijní program: B 6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Název závěrečné práce: **Hodnocení mise Organizace spojených národů v Demokratické republice Kongo**
Název závěrečné práce AJ: Evaluation of United Nations Mission in the Democratic Republic of the Congo

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem této bakalářské práce je zhodnocení role a efektivity mise OSN MONUC, která byla do Demokratické republiky Kongo vyslána v roce 1999 v průběhu druhé Konžské války. K tomuto účelu bude použito šest činitelů úspěchu, které ve svém článku *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu* použila Jana Urbanovská. Jsou jimi podpora v Radě bezpečnosti, jasný a realizovatelný mandát, vybavení operace a její velikost, délka trvání operace, vůle zneprátených stran konflikt ukončit a podpora relevantní africké regionální organizace.

Z metodologického hlediska je v práci použita metoda případové studie instrumentálního typu.

Prameny a literatura:

Autesserre, Séverine. 2010. The trouble with the Congo : local violence and the failure of international peacebuilding. New York: Cambridge University Press
Klíma, Jan. 2012. Dějiny Afriky: Vývoj kontinentu, regionů a států. Praha: Nakladatelství Lidové noviny
United Nations. <http://www.un.org>
Reyntjens, Filip. 2009. The great African war : Congo and regional geopolitics, 1996-2006. New York: Cambridge University Press
Urbanovská, Jana. 2008. Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu. Mezinárodní vztahy 43. č. 3. 22–46
Van Reyvrouck, David. 2014. Congo: The epic history of a people [e-book]. b.m.: HarperColins e-books

Garantující pracoviště: Katedra politologie, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza

Konzultant:

Oponent:

Datum zadání závěrečné práce: 28. 3. 2013

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 30. 8. 2014

.....

Anotace

HROBSKÝ, Ondřej. *Hodnocení mise Organizace spojených národů v Demokratické republice Kongo*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2014, 50 stran, 5 stran příloh.

Bakalářská práce.

Cílem této bakalářské práce je zhodnocení role a efektivity mise OSN MONUC, která byla do Demokratické republiky Kongo vyslána v roce 1999 v průběhu druhé Konžské války. K tomuto účelu bude použito šest činitelů úspěchu, které ve svém článku *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu* použila Jana Urbanovská. Jsou jimi podpora v Radě bezpečnosti, jasný a realizovatelný mandát, vybavení operace a její velikost, délka trvání operace, vůle nepřátelených stran konflikt ukončit a podpora relevantní africké regionální organizace.

Z metodologického hlediska je v práci použita metoda případové studie instrumentálního typu.

Klíčová slova: Demokratická republika Kongo, občanská válka, mise OSN

Annotation

HROBSKÝ, Ondřej. *Evaluation of United Nations Mission in the Democratic Republic of Congo*. Hradec Králové: Faculty of Philosophy, University of Hradec Králové, 2014, 50 pages, 5 pages of appendix.

Bachelor Degree Thesis.

The aim of this bachelor thesis is evaluation of role and efectivity of United Nations Mission in the Democratic Republic of Congo, which was sent in the Democratic republic of Congo in year 1999 during the Second Congo war. For this purpose we will use six determinants of success, which were presented in the article *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu* from Jana Urbanovská. These determinants are support of the security Council, clear and realistic mandate, strength and equipment of the operation, duration of the operation, will of the opposing parties to end the conflict and a support of relevant african regional organisation.

From the methodological point of view we will use instrumental case study.

Keywords: Democratic Republic of Congo, civil war, United Nations mission

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod	9
1.1 Belgické Kongo	13
1.2 První republika	15
1.3 Mobutuův režim	18
1.4 První válka v Kongu	20
1.5 Druhá válka v Kongu	22
1.6 Třetí republika	24
2. Mírová operace MONUC/MONUSCO	25
2.1 MONUC (1999 – 2010)	26
2.2 MONUSCO (2010 - do současnosti)	31
3. Determinanty úspěchu a hodnocení mise MONUC/MONUSCO	34
3.1 Podpora v Radě bezpečnosti OSN	34
3.2 Jasný a realizovatelný mandát operace	35
3.3 Vybavení operace a její velikost	37
3.4 Délka trvání operace	38
3.5 Vůle nepřátelených stran konflikt ukončit	39
3.6 Podpora africké regionální organizace	41
4. Hypotézy	42
4.1 Šance na úspěch mírové operace v DRK vzroste, pokud bude mít silný mandát.	42
4.2 Čím vyšší je počet nasazeného personálu a kvalitnější jejich vybavení, tím je mise úspěšnější.	43
4.3 Úspěšnost mise OSN v DRK je závislá na výši podpory v Radě bezpečnosti.	44
Závěr	45
Prameny a literatura	48
Příloha	51
Rozhovor s majorem Ing. Adamem	51

Seznam zkratek

ABAKO – Aliance Bakonga
ADF-NALU – Spojené demokratické síly – Národní armáda pro osvobození Ugandy
AFDL – Aliance demokratických sil pro osvobození Konga
AU – Africká unie
CNDP – Národní kongres pro obranu lidu
CONAKAT – Konfederace etnických sdružení Katangy
DKPO – Odbor pro mírové operace OSN
DRK – Demokratická republika Kongo
FAA – Angolské ozbrojené síly
FAC – Konžské ozbrojené síly
FAR – Rwandské ozbrojené síly
FARDC – Armáda Konžské demokratické republiky
FAZ – Zairské ozbrojené síly
FDLR – Demokratické síly pro osvobození Rwandy
FLNC – Fronta národního osvobození Konga
FNI – Nacionalistická a integrační fronta
ICGLR – Mezinárodní konference pro region velkých jezer
LRA – Boží armáda odporu
M23 – Hnutí 23. března
MLC – Hnutí za osvobození Konga
MNC – Národní hnutí Konga
MONUC – Mise OSN v Demokratické republice Kongo
MONUSCO – Stabilizační mise OSN v Demokratické republice Kongo
MPR – Lidové revoluční hnutí
OSN – Organizace spojených národů
PSC Framework - The Peace, Security, and cooperation framework for the DRC and the Region (Framework of hope)
RB – Rada bezpečnosti
RCD - Konžské shromáždění pro demokracii
ROE – Pravidla pro použití síly/zbraní
RPA – Rwandská vlastenecká armáda

RPF – Rwandská vlastenecká fronta

SADC – Jihoafrické rozvojové společenství

UDPS – Unie pro demokracii a sociální pokrok

UNITA – Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly

Úvod

*„Centrální Afrika nebude stabilní,
dokud nebude stabilizována Demokratická republika Kongo.“*
(MONUSCO Induction Course)

Demokratická republika Kongo se nachází ve střední Africe a svou rozlohou je srovnatelná se západní Evropou. Tato bývalá belgická kolonie získala nezávislost 30. června roku 1960, avšak už několik dní po vyhlášení nezávislosti vypuklo v Kongu¹ násilí, na které Belgie reagovala vysláním vojenských jednotek, jejichž oficiálními cíly bylo nastolit právo a pořádek a ochrana belgických občanů. Tyto jednotky byly ovšem nasazeny bez souhlasu Konžské vlády. Ve stejnou dobu se od zbytku státu odtrhla nejbohatší provincie Katanga. Tuto krizi se podařilo vyřešit, a Katangu znovu připojit ke Kongu, v únoru roku 1963 za pomoci Organizace spojených národů a její mise ONUC, která v zemi působila až do konce června roku 1964 (United Nations 2014).

Chaos v Kongu však panoval i nadále. Jediný, kdo upevňoval svou pozici, byl velitel armády Joseph Désiré Mobutu, který s podporou USA a Belgie platil vojáky. V listopadu roku 1965 se mu po úspěšném vojenském převratu podařilo převzít moc v zemi, a tím skončilo období první republiky. Roku 1967 byl v zemi zaveden systém jedné politické strany. Do roku 1970 Mobutu vyhladil, vyhnal nebo zastránil veškerou opozici. Název státu byl změněn z Demokratické republiky Kongo na Zair a v roce 1972 se Mobutu prohlásil doživotním prezidentem (Klíma 2012: 372). Na konci sedmdesátých let vypukla v provincii Shaba dvě povstání, které se podařilo potlačit za pomoci zahraničních oddílů. Mobutu a jeho kleptokratický režim, který se vyznačoval používáním většiny veřejných zdrojů pro osobní potřebu představitelů státu, se s pomocí USA a států západní Evropy udržel u moci do roku 1990, kdy byl Mobutu nucen pod tlakem ze vnitř i z venčí zavést více-stranický politický systém (Klíma 2012: 451).

¹ Pokud se v práci objeví pouze označení Kongo, máme na mysli Demokratickou republiku Kongo.

Genocida a krvavé střety Hutuů a Tutsiů ve Rwandě z roku 1994 se přenesly do východního Zairu. V roce 1996 vypuklo ve východních provinciích povstání, v jehož čele stanul Laurent Désiré Kabila. Za podpory Rwandy a Ugandy obsadil v roce 1997 se svými jednotkami hlavní město Kinshasu a prohlásil se prezidentem. Tím skončila První válka v Kongu. O rok později se situace v zemi dramaticky změnila a z bývalých spojenců se stali nepřátelé. Ve východních provinciích vypuklo další povstání. Rebelům se s podporou Rwandy a Ugandy podařilo obsadit velkou část země i navzdory pomoci, kterou vládním jednotkám poskytla Angola, Čad, Namibie a Zimbabwe. Druhá konžská válka, které se též říká Velká Africká válka, byla jedním z největších a nejsložitějších konfliktů v moderní africké historii. Vyžádala si 3,8 milionu obětí, zapojilo se do ní devět afrických zemí a více jak 20 ozbrojených skupin (United Nations 2014).

Roku 1999, po podepsání mírové smlouvy v Lusace, schválila Rada bezpečnosti OSN vytvoření mise Organizace spojených národů v Demokratické republice Kongo (MONUC) s cílem dohlížet na klid zbraní, stahování jednotek a udržovat vztahy se všemi stranami dohody o příměří. Později byl mandát mise Radou bezpečnosti několikrát rozšířen. V roce 2010 byla mise MONUC přejmenována na Stabilizační misi Organizace spojených národů v Demokratické republice Kongo (MONUSCO), aby název mise korespondoval se stabilizační fází, do které mise vstoupila. Mezi největší úspěchy mise MONUSCO řadí OSN uspořádání voleb v roce 2006 a 2011 a to i navzdory tomu, že oboje volby byly provázeny nepokoji. Na konci roku 2013 se vládním jednotkám s velkou podporou Intervenční brigády OSN podařilo téměř zničit povstaleckou skupinu M23 a donutit zbytky jejich členů k jednání. I přes tyto úspěchy dochází ke konfliktům v zemi dodnes a to zejména v provinciích na východě země (United Nations 2014).

Jak název napovídá, cílem této bakalářské práce je zhodnocení úspěšnosti mise OSN v Demokratické republice Kongo. Toto téma jsme zvolili záměrně, protože mise v DRK je jednou z nejdelších, nejdražších a s největším počtem nasazeného personálu. V této bakalářské práci se pokusíme najít odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zní: *Je možné považovat misi OSN v DRK za úspěšnou?* Pro odpověď na tuto otázku využijeme šesti činitelů úspěchu, které

v článku *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu* představila Jana Urbanovská. Jsou jimi podpora v Radě bezpečnosti, jasný a realizovatelný mandát, vybavení operace a její velikost, délka trvání operace, vůle nepřátelených stran konflikt ukončit a podpora relevantní africké regionální organizace. Na základě těchto činitelů jsme zvolili následující hypotézy:

- 1) Šance na úspěch mírové operace v DRK vzroste, pokud bude mít silný mandát.
- 2) Čím vyšší je počet nasazeného personálu a kvalitnější jejich vybavení, tím je mise úspěšnější.
- 3) Úspěšnost mise OSN v DRK je závislá na výši podpory v Radě bezpečnosti.

Tyto tři determinanty považujeme pro úspěch mírové operace v DRK za klíčové. Mandát mírové operace by měl být definován tak, aby byl realizovatelný a odpovídal reálné situaci, v níž operace působí. Pravidla a působnost by měla být nastavena tak, aby mírové jednotky měly možnost reagovat na vývoj situace a zbytečně jim nesvazovala ruce. I když bude mandát nastaven kvalitně, k úspěchu operace je potřeba dostatečné množství personálu. Kvalitní výbava a výcvik příslušníků operace můžou také výrazně přispět k jejímu úspěchu. Nezbytná je pak podpora v radě bezpečnosti OSN. Ta stanovuje mandát mírové operace a výši finančních prostředků, které ovlivňují množství nasazeného personálu a jeho vybavení.

Pro psaní této práce byla zvolena metoda případové studie. Přestože bude případ Demokratické republiky Kongo v této práci detailně prozkoumán, je studium případu jen nástrojem pro ověření teorií. Proto jsme ze skupiny případových studií, vybrali případovou studii instrumentálního typu.

Práce je rozdělena na čtyři kapitoly. První kapitola se věnuje historii Demokratické republiky Kongo od sedmdesátých let 19. století do března 2014. Pozornost je věnována zejména První a Druhé válce v Kongu. Ve druhé kapitole je stručně popsáno patnáctileté působení mírové operace Organizace spojených národů v DRK. Ve třetí kapitole jsou představeny jednotlivé determinanty

úspěchu z článku Jany Urbanovské, které jsou poté aplikovány na případ Demokratické republiky Kongo, k čemuž využijeme i rozhovor s důstojníkem Armády České republiky, který v DRK rok působil jako vojenský pozorovatel mise MONUSCO. Poslední kapitola je věnována hypotézám.

Při psaní této práce budeme vycházet především z literatury v anglickém jazyce. Od českých autorů je pro práci stěžejní článek Jany Urbanovské *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu*, který vyšel v roce 2008 ve vědeckém časopisu Mezinárodní vztahy. Autorka v něm zhodnocuje na základě deseti případových studií předpoklady úspěchu operací OSN na udržení míru. K tomuto účelu vybrala autorka šest determinantů, které hrají roli při určování úspěchu operací OSN.

Při popisu historických událostí v DRK využijeme knihu *Dějiny Afriky: vývoj kontinentu, regionů a států* od Jana Klímy, diplomovou práci Terezy Cáhlikové na téma *Politický vývoj v Demokratické republice Kongo od roku 1960 do současnosti; dopady na vztahy v regionu*. Dále pak knihy v elektronické podobě *The Congo: from Leopold to Kabila* jejímž autorem je Georges Nzongola-Ntalaja a *Congo: The epic history of a people* od Davida Van Reybroucka.

Mezi další zahraniční autory, z jejichž děl vycházíme, patří Filip Reyntjens, který ve své knize *The great african War: Congo and regional geopolitics, 1996 -2006* zkoumá 10 let nestability, násilí a úpadku státu v DRK od vypuknutí konfliktu v roce 1996 do voleb v roce 2006, které konflikt oficiálně ukončily. V knize *The trouble with the Congo: local violence and the failure of international peacebuilding* popisuje autorka Séverine Autesserre kořeny konfliktu ve východní části DRK a selhání mise OSN efektivně obnovit mír v zemi. Gerárd Prunier v díle *Africa's world war: Congo, the Rwandan genocide, and making of a continental catastrophe* dokumentuje příčiny a průběh První a Druhé konžské války. Pozastavuje se též nad naprostým nezájmem mezinárodní komunity o tento konflikt.

Informace o činnosti jednotek MONUC a MONUSCO v Demokratické republice Kongo čerpáme zejména z výročních zpráv mírových operací OSN z let 2006 a 2013. Z dalších elektronických zdrojů jsou v práci využity převážně

webové stránky Organizace spojených národů, misí MONUC a MUNUSCO a GlobalSecurity.org.

1 Historie Demokratické republiky Kongo

V této kapitole se budeme věnovat historii Demokratické republiky Kongo od koloniálních dob do roku 2014. Zmíníme belgickou koloniální správu a proces dekolonizace. Popíšeme krizové období první republiky a Mobutův režim. Podrobněji bude zmíněna První a Druhá válka v Kongu a období třetí republiky.

1.1 Belgické Kongo

Na konci sedmdesátých let devatenáctého století byl Henry Morton Stanley pověřen belgickým králem Leopoldem II., aby provedl průzkum kolem řeky Kongo s cílem získat kontrolu nad obchodními cestami do západní a centrální Afriky a otevřít toto území evropskému obchodu. Aby bylo toho cíle dosaženo, přiměl Stanley a Leopoldovi agenti přes 400 místních náčelníků k podpisu smlouvy, které většinou nerozuměli, protože byla psána francouzsky nebo anglicky a ve které převedli územní práva na Mezinárodní společenství Konga². Nároky Leopoldovy společnosti byly uznány na Berlínské konferenci³. V roce 1885 se toto území stalo osobním majetkem krále⁴ a bylo přejmenováno na Svobodný stát Kongo (Global Witness 2004: 6).

Kongo bylo od počátku spravováno spíše jako obchodní společnost než jako stát. Agenti společnosti bez slitování ukládali vesnicím kvóty kaučuku, slonoviny, palmových plodů a dalších surovin, které museli odvést. Pokud nebyly kvóty splněny, následovaly kruté tělesné tresty, utínání končetin i tresty smrti. Toto násilí se nevyhnulo ani dětem. Venkované byli voděni v řetězech na nucené práce a běžně bylo využíváno otrocké práce, která byla v Evropě formálně odsuzována. Veškeré pokusy o odpor byly tvrdě potlačeny (Klíma 2012: 193).

² Tuto společnost založil Leopold II. a byl jejím vlastníkem.

³ Konference svolaná kancléřem Bismarkem, která proběhla od listopadu 1884 do února 1885 a jejímž cílem bylo otevřít afriku volnému obchodu (Van Reybrouck 2014: 53).

⁴ Na rozdíl od ostatních koloniálních mocností, kde byla správa kolonií záležitostí vlády, Leopold byl absolutním vládcem nad svým zámořským teritoriem a oficiálně nemělo Belgické království se Svobodným státem Kongo nic společného kromě hlavy státu (Van Reybrouck 2014: 57).

Toto počínání se neobešlo ve světě bez kritiky. Jedním z kritiků byl novinář Edmund D. Morel⁵, jenž v roce 1902 založil časopis *The West African Mail*, jehož prostřednictvím spustil kampaň, v níž odhalil porušování lidských práv, které se v Kongu probíhaly. V reakci na mezinárodní kritiku rozhodl belgický parlament v roce 1908 o anexi Konga a správu kolonie převzala od krále belgická vláda. Je odhadováno, že za 23 let Leopoldovy vlády nad Svobodným státem Kongo se snížila domorodá populace v zemi v důsledku, hladovění, vražd, vyčerpání a nemocí až o 10 milionů lidí. Paradoxem je, že král Leopold nikdy Kongo nenavštívil a nikdy tak neviděl utrpení obyvatel, které svou správou země způsobil (Yale University 2010).

Pod správou belgické vlády se toho ale mnoho nezměnilo. Koloniální správa navázala na již zavedený administrativní a ekonomický systém. Státní i soukromé investice společně s technologickým rozvojem sice vytvářely v zemi perspektivní rozvojové oblasti, ovšem veškerých výhod a zisků plynoucích z tohoto rozvoje využívali pouze evropští správci a podnikatelé. Afričané byli vystaveni stejnému tlaku jako dříve a technický pokrok pro ně znamenal jen nové povinnosti, proto kladli i nadále odpor. Koloniální správě se podařilo celé rozsáhlé území kolonie obsadit a dostat pod kontrolu až kolem roku 1925. Kongo bylo rozděleno na šest provincií⁶ v čele s guvernéry. Za správu celé kolonie pak odpovídal generální guvernér sídlící v Léopoldville, který měl jak exekutivní tak legislativní moc. Oficiální doktrínou pro vztahy bělochů s Afričany se stal paternalismus⁷ (Klíma 2012: 244). V období mezi světovými válkami, bylo Kongo jednou z nejrozvinutějších zemí v subsaharské Africe. S příchodem druhé světové války začalo v Kongu váznout zásobování a s nedostatkem zboží na trhu rostly jeho ceny. Protože mzdy byly nastaveny fixně, snížila se kupní síla obyvatelstva. Tento dramatický růst inflace vedl k sociálním nepokojům a protestům. Jedním z nejznámějších incidentů byla stávková akce horníků za vyšší mzdy v Elizabethville v roce 1941, kterou ukončila koloniální armáda střelbou do davu protestujících. Různé protesty a vzpoury pokračovaly až do roku 1945 a všechny byly tvrdě potlačeny (Van Reybrouck 2014: 191). Na začátku padesátých let se

⁵ Edmund Dene Morel byl mimo jiné představitelem anglické firmy Elder Dempster, v níž měl na starost obchodování s Kongem (Yale University 2010).

⁶ Léopoldville, Rovníkové provincie, Východní provincie, Kasai, Kivu a Katanga.

⁷ Tento postoj vycházel z toho, že méněcenné africké obyvatele musí kolonialisté vést a trestat jako rodiče vedou a trestají malé děti (Klíma 2012: 244).

začíná objevovat volání konžských aktivistů po reformách ve vládě a politickém vedení země. V roce 1956 publikovalo několik Konžanů v časopise *Conscience Africaine* článek v němž poprvé zazněl požadavek na vytvoření svobodného konžského národa. V reakci na požadavek zahájení vyjednávání o okamžité nezávislosti země, který předložila katanžská etnická skupina ABAKO, povolila koloniální správa uspořádat v roce 1957 první komunální volby. Na začátku roku 1959 vypukly v Léopoldville nepokoje, které se postupně rozšířily do dalších částí země. Kongo nebylo politicky ani administrativně na samostatnost připraveno, ale nezávislost se zdála jako jediná možnost. Na přelomu ledna a února roku 1960 se v Bruselu uskutečnilo jednání, na němž byl dohodnut harmonogram rychlého dekolonizačního procesu. Bylo dohodnuto, že Kongo získá nezávislost během šesti měsíců (Cáhlíková 2010: 16–17).

1.2 První republika

V květnových volbách v roce 1960 zvítězila strana MNC v čele s Patricem Lumumbou, která získala přibližně třetinu hlasů. Dalšími silnými osobnostmi, které z květnových voleb vzešly, byl vůdce ABACO Joseph T. Kasavubu a Moisé K. Tsombe, který vedl sdružení CONAKAT. První pokus k stavení vlády dostal Kasavubu. Byl ovšem neúspěšný, což bylo velkým zklamáním pro belgickou administrativu, která ho podporovala. Lumumba, na kterého připadl druhý pokus, byl úspěšnější. Jeho nový kabinet zahájil svou činnost 23. června. Měl 36 členů z dvanácti různých politických stran. Prvním prezidentem země byl zvolen Joseph Kasavubu. Nezávislá Republika Kongo⁸ byla vyhlášena 30. června 1960 (Van Reybrouck 2014).

Pět dní po vyhlášení nezávislosti vojáci nespokojení s výší svých mezd, životními podmínkami a bílými důstojníky povstali. Cíli útoků vzbouřenců se stali převážně bílí důstojníci a civilisté. Aby uklidnil situaci, začal premiér Lumumba s procesem afrikanizace vedení a důstojnického sboru armády. To sice vedlo k uklidnění situace, ovšem v konečném důsledku přišla nová Republika Kongo během týdne o svou funkční armádu (Nzongola-Ntalaja 2002). Během nepokojů

⁸ Protože v tu dobu existovaly dva státy s názvem Republika Kongo, vžilo se rozlišení Kongo-Léopoldville (později Kongo-Kinshasa) pro bývalé Belgické Kongo a Kongo-Brazzaville pro bývalé Francouzské Kongo (Klíma 2013: 307).

nebyl sice žádný z bělochů zabit, ale zvěsti o násilí a zejména o sexuálních útocích na bílé ženy vedly k masovému exodu Evropanů ze země. Během pár týdnů opustilo Kongo několik desítek tisíc Belgičanů, což podlomilo ekonomiku i administrativu země. V reakci na tyto události rozhodl belgický ministr obrany navzdory nesouhlasu ministerstva zahraničí⁹ o vyslání belgické armády, jejímž oficiálním cílem byla ochrana belgických občanů. Belgičtí vésadkáři se v zemi začali rozmisťovat od 10. července. Situace se ještě zhoršila 11. července, kdy Tsombe vyhlásil nezávislost provincie Katanga. I když byli Belgičané tímto vývojem překvapeni stejně jako představitelé Konga a nikdy nezávislost oficiálně neuznali, poskytli Tsombemu podporu (Van Reybrouck 2014). Prezident Kasavubu a premiér Lumumba poslali 12. července Organizaci spojených národů telegram, v němž označili belgickou intervenci za akt agrese, Belgii obvinili z přípravy odtržení provincie Katanga a žádali o vyslání jednotek OSN. Ještě ten den se sešla Bezpečnostní rada a v rezoluci 143 požadovala stažení belgických vojsk a schválila vyslání mírových jednotek do Konga. Lumumbu tato rezoluce ovšem neuspokojila. Neobsahovala odsouzení Belgie a v textu nebylo nijak zmíněno odtržení Katangy. Proto se 14. července obrátil s žádostí o pomoc na Sovětský svaz, čímž popudil západní mocnosti a zejména USA¹⁰. Generální tajemník OSN Hammarskjöld vědom si hrozícího konfliktu uspil vyslání mírových sborů a první jednotky OSN se v zemi začaly rozmisťovat 15. července (Van Reybrouck 2014).

Osmého srpna přišla pro mladou republiku další rána, když jižní část provincie Kasai bohatá na diamanty vyhlásila nezávislost. Na Lumumbův pokyn 1. září zahájila konžská armáda operaci s cílem nastolit v jižním Kasai pořádek. Armáda vedená nezkušenými africkými důstojníky nejen že nedosáhla očekávaného výsledku, ale během tažení se dopouštěla masakrů civilního obyvatelstva, které OSN odsoudila a generální tajemník Hammarskjöld je označil za genocidu (Nzongola-Ntalaja 2002). Prezident Kasavubu, který zůstal do této doby většinou v pozadí, využil těchto událostí a 5. září se pokusil Lumumbu,

⁹ Dle dohody, kterou podepsali zástupci Belgie a Republiky Kongo, měla Belgie poskytovat Kongu vojenskou podporu. Ovšem jen se souhlasem představitelů Republiky Kongo, což rozhodně nebyl tento případ (Van Reybrouck 2014).

¹⁰ Dle Lawrence Devlina, který působil v šedesátých letech v Kongu jako staniční šéf CIA, představovala možnost, že by Sovětský svaz získal vliv v centrální Africe, závažný problém. Kongo bylo též zdrojem důležitých nerostných surovin jako uran, jenž byl použit k výrobě atomových bomb, které pomohli ukončit 2. světovou válku, či kobalt, který byl důležitý pro výrobu raket a dalších zbraňových systémů (Devlin 2007).

který ztratil přízeň západu i OSN, odvolat. Prezidentův návrh ovšem nezískal podporu parlamentu ani senátu. Nastalého zmatku využil plukovník Mobutu a s požehnáním CIA a USA provedl 14. září vojenský převrat (Van Reybrouck 2014).

Správou země byla pověřena komise vysokoškolsky vzdělaných lidí v čele s Justinem Bomboko. Plukovník Mobutu zůstal v čele armády. Joseph Kasavubu byl po svém zatčení na naléhání USA propuštěn a nadále působil jako prezident. Lumumba byl umístěn do domácího vězení. Jeho zástupce Antoine Gizenga se spolu s lumumbovými stoupenci stáhl do Stanleyville (Devlin 2007). Po čtyřech měsících od vyhlášení nezávislosti bylo Kongo rozděleno na čtyři části, každá se svou vlastní vládou, armádou a podporou v zahraničí¹¹.

Patrice Lumumba uprchl ze svého domácího vězení 27. listopadu 1960. Po čtyřech dnech byl ale dopaden a znovu uvězněn. Poté byl 17. ledna 1961 letecky převezen do Katangy, kde byl ještě téhož dne popraven¹² (Nzongola-Ntalaja 2002). Jeho smrt uspišila snahy OSN o připojení Katangy zpět ke Kongu. Poté, co selhaly pokusy o diplomatické řešení, pokusily se jednotky OSN v druhé polovině roku 1961 vyřešit situaci vojensky, ovšem též bez úspěchu. V roce 1962 se Mobutově vládě podařilo ovládnout provincii Kasai a ukončit Gizengovu vládu nad východem země. Jednotkám OSN se podařilo Katangu připojit ke Kongu až na začátku roku 1963. Poprvé od vyhlášení nezávislosti kontroloval prezident a vláda v Léopoldville celou zemi. Toto období relativního klidu narušil v lednu 1964 Pierre Mulele, Lumumbův bývalý ministr školství, který vedl povstání rolníků v provincii Kwilu a dále pak skupiny povstalců, kteří si říkali *simbas* (Ivi), vedené Gastonem Sumialotem a Laurentem Désiré Kabilou, které po několika měsících na začátku srpna 1964 obsadily město Stanleyville¹³ a ovládly třetinu země. Na obsazeném území vyhlásili rebelové Konžskou lidovou republiku.

¹¹ Kasavubu a Mobutu v Léopoldville s podporou USA. Gizenga ve Stanleyville s podporou Sovětského svazu. Tsombe v Elisabethville (Katanga) a Kalonji v Bakwanze (jižní Kasai) s podporou Belgie (Van Reybrouck 2014).

¹² CIA plánovala Lumumbu otrávit již v létě 1960, ale L. Devlin považoval tento plán za neproveditelný a nesmyslný, proto jeho realizaci odkládal, až byl plán nakonec zrušen (Devlin 2007). Hlavními strůjci plánu na převoz Lumumby do Katangy byli Belgičané, kteří se za jeho vraždu oficiálně omluvili v roce 2002 (globalsecurity 2014).

¹³ Rebelové zde vzali jako rukojmí 1600 Evropanů a oznámili, že jakýkoliv útok na město povede k jejich smrti. Tím začalo drama, které vyústilo po 111 dnech v nejkompexnější mezinárodní operaci na záchranu rukojmích během studené války, při níž belgičtí výsadkáři za podpory amerického letectva, CIA a konžské armády město obsadili a většinu rukojmích zachránili (globalsecurity 2014).

Kasavubu a Mobutu v reakci na nastalou situaci pozvali zpět do země Tsombeho, který byl v exilu ve Španělsku po znovu připojení Katangy, a nabídli mu post premiéra. Ten na oplátku povolal zpět do Konga bývalé katanžské vojáky a žoldnéře, kteří s podporou amerického letectva a CIA pomohli vládě v Léopoldville rebelii potlačit. I díky tomuto úspěchu byl Tsombe jedním z nejpopulárnějších konžských politiků. V roce 1965 vyhrál s velkou převahou parlamentní volby. Navzdory volebnímu výsledku se prezident Kasavubu rozhodl jmenovat premiérem Éveriste Kimbu. Parlament ale dvakrát odmítl Kimbovo jmenování schválit. Situaci v zemi se rozhodl využít Mobutu a v noci z 24. na 25. listopadu 1965 provedl další vojenský převrat, který tentokrát znamenal konec první Konžské republiky (Van Reybrouck 2014).

1.3 Mobutův režim

Mobutu se prohlásil prezidentem 25. listopadu 1965 a začal budovat režim osobní moci. Následující dva roky spravoval zemi společně s generálem Léonardem Mulambou, který zastával funkci premiéra. Ovšem v roce 1967 došlo k úpravě ústavy, v níž byla dualita (prezident – premiér) zrušena, aby se předešlo sporům prezidenta a premiéra, které provázely Kongo první polovinu 60. let. Prezident se tak stal jediným představitelem výkonné moci (Turner 2007). V dubnu téhož roku došlo k zavedení systému jedné politické strany a jediným politickým uskupením v zemi se stalo MPR. Členem MPR se stal po narození automaticky každý občan Konga. Prezidentské volby se sice konaly i nadále, ale Mobutu v nich nikdy neměl žádného protikandidáta a poprvé byl takto zvolen v roce 1970 (Cahlíková 2010: 36). Roku 1971 zahájil afrikanizační kampaň v rámci níž byl změněn název země z Konga na Zaire, došlo k přejmenování měst i provincií¹⁴ a sám prezident si změnil jméno na Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga (zkráceně Mobutu Sese Seko). V letech 1973–1975 proběhlo v rámci afrikanizace znárodňování majetku cizinců a zahraničních firem. Okamžitý pokles produkce, způsobený nekompetentním vedením těchto společností, donutil vládu některé podniky vrátit zpět do soukromých rukou (Klíma 2013: 372–373). V roce 1974 došlo k propadu ceny mědi, což mělo

¹⁴ Například město Léopoldville bylo přejmenováno na Kinshasu, Stanleyville na Kisangani a Elizabethville na Lubumbashi. Z provincie Katanga se stala Shaba.

značně negativní vliv na hospodářství země. Těžba ropy v ústí řeky Zair, která započala v roce 1975, nebyla tak výdělečná, jak se původně předpokládalo, a jen prohloubila závislost země na zahraničním kapitálu. Od bankrotu zachraňovaly zemi jen velké půjčky od zahraničních bank. Nespokojenost obyvatel s politickou a hospodářskou situací v zemi vedla postupně k povstání proti Mobutovu režimu (Cahlíková 2010: 36).

První vojenské povstání propuklo v roce 1977 v provincii Shaba, poté co příslušníci FLNC¹⁵ překročili hranici s Angolou a s minimálním odporem, či bez odporu Zairské armády obsadili menší města na jihu a západě provincie. Obyvatelstvo unavené Mobutovou vládou je přivítalo s radostí. Jejich další postup zastavily až marocké jednotky, které do země dopravilo francouzské letectvo na Mobutovu žádost. O rok později překročila FLNC hranice znovu, tentokrát se jim podařilo obsadit velké průmyslové centrum Kolwezi. Zairská armáda se opět projevila jako neschopná a povstání potlačili až francouzští a belgičtí výsadkáři v reakci na masakr Evropanů v Kolwezi (Van Reybrouck 2014). Kvůli neustále zhoršující se hospodářské situaci v zemi byla v roce 1978 Zairská centrální banka a zairská ekonomika podřízena dohledu Mezinárodního měnového fondu. Ovšem ani tak nedošlo k výraznému zlepšení. V roce 1980 skupina třinácti poslanců poslala prezidentovi 52 stran dlouhý otevřený dopis, v němž požadovali politické změny. Všech třináct bylo zatčeno a odsouzeno k nucenému exilu. Část z nich založila roku 1982 v exilu ilegální opoziční stranu UDPS. Na výročí Lummubovi smrti 17. ledna 1988 uspořádal předseda strany Etienne Tshisekedi v hlavním městě prodemokratickou demonstraci, již se zúčastnili tisíce lidí. V lednu 1990 pod tíhou vnitřního i vnějšího tlaku rozhodl Mobutu o uspořádání veřejných konzultací ohledně budoucnosti a směřování země¹⁶. Bylo sesbíráno přes 6 000 zpráv, většina z nich byla vůči režimu naprosto zdrcujících. Dne 24. dubna 1990 uspořádal Mobutu tiskovou konferenci, na níž k překvapení všech oznámil, že vyslyší hlas lidu, bude ukončena vláda jedné strany, dá prostor svobodě tisku, nechá vzniknout svobodné odbory a budou uspořádány svobodné volby. Dále oznámil, že odstupuje z čela MPR (Nzongola-Ntalaja 2002). Ovšem díky

¹⁵ Páteř těchto jednotek tvořili bývalí příslušníci Katanžských ozbrojených sil, kteří našli v Angole útočiště.

¹⁶ Skupiny konzultantů vyrážely od města k městu po celé zemi a všichni občané měli možnost vyjádřit svůj názor na Mobutův režim (Van Reybrouck 2014).

obratnému manévrování jak jeho, tak jeho spojenců a nezkušenosti a neschopnosti opozice se udržel u moci až do roku 1997 (Turner 2007).

1.4 První válka v Kongu

V období od dubna do června 1994 proběhla v sousední Rwandě genocida, během níž bylo zavražděno přes 800 000 lidí, většinou příslušníků kmene Tutsi. V reakci na tyto události vstoupili do země jednotky RPF v čele s Paulem Kagamem, která se formovala v sousední Ugandě z tutsijských uprchlíků od roku 1987. I navzdory výrazné převaze rwandských jednotek se RPF dařilo postupovat a následně obsadit hlavní město Kigali. Hlavním strůjcem genocidy a velké části Rwandských ozbrojených sil se podařilo za podpory Francie uniknout do sousedních států společně s přibližně dvěma miliony dalších Hutuů. Největší část uprchlíků, přibližně 1,5 milionu, uprchla do Zairu. Uprchlíci byli za asistence OSN umístováni do 35 velkých uprchlických táborů blízko hranic (Van Reybrouck 2014). V pěti největších táborech Katale, Kahindo, Mugunga, Lac Vert a Sake bylo umístěno přes 850 000 lidí. Mezi nimi byla řada bývalých rwandských představitelů, kterým se v Zairu dostalo výrazné podpory. Společně s nimi se v táborech nacházelo přes 30 000 bývalých členů FAR, kteří z Rwandy ustoupili organizovaně pod vedením svého důstojnického sboru se svými transportními prostředky, lehkými i těžkými zbraněmi. Tyto jednotky začaly téměř okamžitě s nájedy zpět přes hranici do Rwandy (Prunier 2009: 24-26). Pracovníci OSN na místě i zairská opozice navrhovali odzbrojení bývalých příslušníků FAR, izolaci a potrestání představitelů zodpovědných za zločiny, nasazení policejních jednotek do táborů za účelem udržování pořádku a vymáhání práva a repatriaci uprchlíků. Kromě repatriace, která se stejně po krátké době téměř zastavila, se v Zairu ani v mezinárodním společenství nenašel dostatek podpory k realizaci těchto návrhů a tak RPA začala útoky přes hranici oplácet a přešla do ofenzívy (Prunier 2009: 55-56). K tomu Rwanda využila přes 2 000 zairských Tutsiů (zejména příslušníků kmene Banyamulenge), kteří prošli výcvikem na území Rwandy a Burundi. Začátkem září 1996 vpadly tyto jednotky s podporou Rwandské vlastenecké armády do Zairu. Krátce poté tito rebelové

oznámili vznik nového politického hnutí s názvem Aliance demokratických sil pro osvobození Konga, v jehož čele stanul Laurent Désire Kabila.

Demotivované a neorganizované jednotky Zairské armády nekladly útočníkům téměř žádný odpor a tak se rebelům s podporou RPA podařilo do konce října obsadit provincii Jižní Kiwu. Rwandané využili nastalé situace, a jak se revoluce šířila provinciemi Severní a Jižní Kiwu zničila RPA pomocí dělostřelectva a pozemních jednotek uprchlické tábory. Uprchlíci byli zabíjeni, násilně repatriováni nebo vytlačeni na západ dál od hranic. Do konce roku 1996 se rebelům a jejich spojencům¹⁷ podařilo zničit všechny uprchlické tábory a obsadit území v délce 800 km podél hranic s Ugandou, Rwandou a Burundi a to až do hloubky 100 km (Reyntjens 2009: 48-51).

Na začátku ledna 1997 oznámil zairský předseda vlády Kendo wa Dondo „totální a drtivou ofenzívu“, která neušetří žádného z nepřátel. Ovšem zairské ozbrojené složky nebyly podobné akce schopny a jejich aktivita zůstala minimální. Rebelové mezitím začali s přípravami na další ofenzívu, která začala na konci ledna, a na jejich stranu se přidal další soused Zairu Angola¹⁸. Začátkem března byli rebelové na postupu všemi směry. Podařilo se jim mimo jiné obsadit město Manono a otevřít si tak cestu k získání kontroly nad provincií Katanga. Pátého dubna obsadili Mbuj-Maji, hlavní město provincie Kasai-Oriental bohaté na diamanty a 11. dubna padlo hlavní město provincie Katanga Lubumbashi. Dosažením těchto bodů, opustili rebelové bojiště deštného pralesa a čekalo je tažení mnohem lehčím terénem savany na hlavní město Zairu Kinshasu. Poslední překážkou pro rebely při tažení na hlavní město se staly oddíly angolského hnutí UNITA, které týden bránili město Kenge a dali tak šanci svým spolubojovníkům evakuovat ze Zairu svůj personál a materiál. Po bojích o Kenge byl pád režimu v Kinshase jen otázkou času. Mobutu trpící rakovinou prostaty zemi opustil 16. května a mnoho vysokých představitelů režimu se zachovalo stejně. Jednotky AFDL obsadili hlavní město následující den téměř bez boje (Prunier 2009: 131-136).

¹⁷ Kromě Rwandy pomáhala rebelům ještě Uganda a Burundi (Reyntjens 2009: 55).

¹⁸ Příslušníci bývalých ozbrojených složek Katangy, kteří našli v Angole útočiště, se nemalou měrou podíleli na obsazení provincie Katanga a jejího hlavního města Lubumbashi. Angolská armáda se podílela na operacích na území Zairu i přímo. Například 23. dubna obsadila město Tshikapa nebo se účastnila bojů o město Kenge, kde bojovala společně s AFDL proti oddílům hnutí UNITA, které město bránily. Zapojení Angoly do konfliktu vítězství rebelů značně urychlilo (Reyntjens 2009: 63-64).

1.5 Druhá válka v Kongu

Laurent Désiré Kabila se stal prezidentem Zairu, který byl přejmenován zpět na Demokratickou republiku Kongo, 29. května 1997. Nový režim byl přijímán většinou kladně, to ovšem netrvalo dlouho. Na domácí scéně si znepřátelil demokratickou opozici z Mobutovy éry tím, že ukončil proces přechodu k demokratickému zřízení a vrátil se k autoritářské vládě. Zrušil vícestranický systém a jedinou povolenou stranou se stala AFDL. Prezidentským dekretem se Kabila stal hlavou výkonné, zákonodárné i soudní moci, armády (přejmenované nově na Konžské ozbrojené síly), administrativy a diplomatického sboru. Vládu sestavil převážně z emigrantů, kteří se po pádu Mobutova režimu začali do země vracet a doplnil je svými přáteli z provincie Katanga. Na diplomatické scéně Kabila svým chováním poškodil vztahy s Francií, Belgií, USA i některými africkými zeměmi. Obstrukcemi při vyšetřování osudu rwandských uprchlíků popudil OSN. Na závěr se obrátil proti těm, kteří mu pomohli dostat se k moci.

Poté, co se zemí začali šířit protesty proti přítomnosti rwandských a ugandských jednotek a ve snaze vymanit se z jejich vlivu, vydal 28. července 1998 prohlášení, v němž vyzval k odchodu všechny zahraniční jednotky a poradce (Van Reybrouck 2014). Rwandské a Ugandské jednotky se ze země začaly stahovat, ovšem 2. srpna vypuklo v provinciích Kivu další povstání, které začalo vzpourou vojenských posádek ve městech Goma a Bukavu. Rebelům se opět dostalo podpory RPA a dařilo se jim rychle postupovat. Šestáho srpna obsadili město Uvira a stejný den RPA s pomocí zabavených dopravních letadel obsadila vojenskou základnu Kitona v provincii Bas-Kongo, kde se jim podařilo získat na svou stranu bývalé příslušníky FAZ, kteří zde byli drženi. Dvanáctého srpna oznámili rebelové vznik Konžského shromáždění pro demokracii. Třináctého srpna se jednotkám v Bas-Kongu podařilo ovládnout velkou elektrárnu na přehradě Inga, což jim umožnilo odříznout hlavní město Kinshasu od elektrického proudu. V druhé polovině srpna se konflikt ještě více rozrostl, když nejprve 20. srpna podpořily Kabilův režim Zimbabwe a Namibie a poté 22. srpna i Angola. Expediční jednotky těchto států s podporou dělostřelectva a letectva rychle porazily rebely v Bas-Kongu. Ovšem na severovýchodě se rebelům dařilo

i nadále postupovat. Na začátku září se rwandským a ugandským jednotkám podařilo obsadit města Moba, Kisangani a Watsa. Dále se jim po těžkých bojích podařilo 12. října obsadit důležité město Kindu a otevřít si tak cestu do regionu Kasai bohatého na diamanty. V polovině listopadu vyvolalo Ugandou podporované Hnutí za osvobození Konga v provincii Equateur další rebelii. V reakci na tyto události posílili Zimbabwe i Angola své jednotky v Kongu a zejména díky letectvu se jim podařilo zastavit postup rebelů na město Mbuji-Mayi. Fronta, pokud se dá o této situaci takto mluvit, se poté ustálila na linii Mbandaka, Kananga, Mbuji-Mayi a Pweto (Reyntjens 2009: 194-199).

Téměř po dvou letech, kdy konflikt ustrnul na mrtvém bodě, začaly 24. června 1999 v hlavním městě Zambie Lusace mírové rozhovory. Po několika týdnech jednání se podařilo dospět k návrhu příměří, které 11. července podepsaly hlavy všech přítomných států. Rebelové ovšem svůj podpis nepřipojili kvůli rozkolu uvnitř RCD¹⁹. Představitel MLC připojil svůj podpis 1. srpna s podmínkou, že svůj podpis připojí obě frakce RCD. K tomu ale nikdy nedošlo, místo toho v době od 7. do 16. srpna vypukl boj mezi jednotkami Rwandy a Ugandy o kontrolu nad městem Kisangani, při němž obě strany neváhaly použít těžké zbraně a dělostřelectvo bez ohledu na civilní obyvatele. Události v Kisangani byly předzvěstí následného vývoje války v Kongu, kdy se postupně tento konflikt rozpadl na množství menších „soukromých“, sociálně a ekonomicky motivovaných konfliktů (Prunier 2009: 224-225). Dohoda z Lusaky vstoupila oficiálně v platnost 31. srpna 1999. Součástí dohody bylo stažení zahraničních vojsk, rozmístění jednotek OSN²⁰ a zahájení dialogu, který v zemi nastartuje tranzici k svobodným volbám a demokracii. Dohoda zůstala ale z větší části jen na papíře a strany konfliktu se opakovaně navzájem obviňovaly z jejího porušování. Laurent Kabila čelil zahraniční kritice za blokování plného nasazení jednotek OSN a za brzdění tranzičních rozhovorů.

Ke zvratu došlo po 16. lednu 2001, kdy byl Laurent Kabila zavražděn a prezidentem se stal jeho syn Joseph Kabila. Jednání o přechodu k demokratickému režimu byly opět zahájeny v říjnu 2001 v Addis Ababa

¹⁹ V RCD došlo ke konfliktu mezi frakcí RCD-K (Kisangani) podporovanou Ugandou a RCD-G (Goma) podporovanou Rwandou (Prunier 2009: 225).

²⁰ Rada bezpečnosti OSN svou rezolucí 1279 z 30. listopadu 1999 schválila vytvoření Mise OSN pro Demokratickou republiku Kongo (dále jen MONUC), jejímž cílem byl dohled nad dodržováním klidu zbraní. Postupem času byl mandát mise několikrát rozšířen (United Nations 2014).

hlavním městě Etiopie. Nebylo ovšem dosaženo žádného výrazného posunu a jednání byla odložena. Rozhovory poté pokračovaly v roce 2002 v Jihoafrické republice a jejich výsledkem byl podpis dohody o vytvoření přechodné vlády v prosinci 2002 v Pretorii. Během roku 2002 se také ze země stáhly jednotky Tanzánie, Namibie, Angoly a Rwandy. Ugandské jednotky Kongo opustily v květnu 2003. V červnu 2003 se úřadu ujala přechodná vláda a volby byly naplánovány na rok 2005 nebo 2006. Navzdory tomu však docházelo ve východní části země nadále ke konfliktům a masakrům. V květnu 2003, po odchodu ugandských jednotek, vypukl ve městě Bunia v provincii Ituri konflikt mezi etniky Hema a Lendu, který ukončila až mise Evropské Unie s názvem Artemis. V květnu 2005 se v provincii Jižní Kivu dopustili rwandští rebelové z kmene Hutu množství vražd, znásilnění a únosů civilního obyvatelstva. Tentýž rok boje mezi milicemi podporovanými Rwandou a Ugandou o kontrolu obchodu a nalezišť zlata destabilizovaly provincii Ituri (Globalsecurity 2014).

1.6 Třetí republika

Volby nakonec proběhly v červenci 2006. Na jejich zabezpečení se kromě jednotek OSN podílely i jednotky ze států Evropské unie. EU společně s USA poskytla na zabezpečení jejich průběhu téměř 500 milionů dolarů. V den voleb bylo otevřeno 50 000 volebních místností a na průběh voleb dohlíželo přes 40 000 pozorovatelů. Vítězem prvního kola prezidentských voleb se stal Joseph Kabila s 45 % hlasů před Jean Pierre Bembou z MLC. Násilí a střety stoupců jednotlivých stran i kandidátů provázely předvolební kampaň a pokračovaly i po volbách. Druhé kolo voleb se konalo v říjnu 2006 a opět ho vyhrál Laurent Kabila. Šestáho prosince 2006 byl Kabila inaugurován jako druhý demokraticky zvolený prezident v historii země (Van Reybrouck 2014).

Ani po volbách se však situace v zemi neuklidnila. Zejména na východě země v provinciích Kivu a Ituri střety s milicemi a s ním spojené násilí na civilním obyvatelstvu pokračovalo. Vojenské operace, které konžská armáda v těchto regionech podnikla za podpory MONUC, Ugandy a Rwandy, očekávaný výsledek nepřinesly. V červenci roku 2010 byla mise MONUC přejmenována na MONUSCO (the United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo), aby její název vystihoval stabilizační fázi, do

které mise v Kongu přešla. V listopadu 2011 proběhly v zemi další volby, v nichž opět zvítězil Joseph Kabila. Důvěryhodnost výsledku voleb ovšem značně snížily zásahy do volebního zákona těsně před volbami a zprávy zahraničních i místních volebních pozorovatelů, kteří upozornili na množství nesrovnalostí. I tyto volby provázelo násilí.

V roce 2012 na východě země opět vypukla vlna násilí, které vyvolaly střety povstalecké skupiny M23 s vládními vojsky. Vládním jednotkám se nepodařilo postup rebelů zadržet a ti obsadili za přihlížení jednotek OSN město Goma a několik dalších měst. Dvacátého čtvrtého února 2013 podepsali představitelé 11 afrických zemí²¹ v ústředí Africké unie v Addis Ababa dohodu s cílem ukončit desetiletí konfliktů v Kongu. Dle této smlouvy měla DRK provést reformu bezpečnostních složek a zvýšit spolupráci v otázkách bezpečnosti se svými sousedy a sousední země se měly zdržet zásahů do vnitřního dění v DRK. Současně tato dohoda otevřela cestu k nasazení Intervenční brigády. Ta byla zřízena Radou bezpečnosti 28. března 2013 s cílem vést ofenzivní operace samostatně nebo s podporou konžské armády proti ozbrojeným skupinám (zejména M23, LRA, FDLR), které jsou odpovědné za násilí a porušování lidských práv. Brigáda nabyla plné operační schopnosti na konci srpna 2013 a do konce roku se jí ve spolupráci s konžskými jednotkami podařilo vytlačit povstalce ze skupiny M23 z jejich získaných pozic, zničit základny, ze kterých operovali a donutili tak jejich představitele k jednání s konžskou vládou. I tak v regionu zbývá přibližně 40 ozbrojených skupin, které ho nadále destabilizují (Globalsecurity 2014).

2. Mírová operace MONUC/MONUSCO

Operace MONUC se z původní malé, čistě monitorovací, mise změnila během patnácti let v jednu z největších a nejdražších operací na udržení míru s robustním mandátem. V této kapitole stručně popíšeme proměnu, kterou tato operace prošla, a zmíníme některé z problémů, kterým museli příslušníci této mise čelit.

²¹ Signatáři smlouvy byly Demokratická republika Kongo, Jihoafrická Republika, Rwanda, Uganda, Tanzanie, Kongo, Jižní Sudán, Angola, Zambie, Burundi a Středoafriká republika.

2.1 MONUC (1999 – 2010)

V reakci na vývoj mírových rozhovorů v Lusace schválila v srpnu 1999 Rada bezpečnosti (dále jen RB) ve své rezoluci 1258 vyslání devadesáti styčných důstojníků, kteří měli komunikovat a spolupracovat se signatáři mírové dohody na přípravě mírové operace. V rezoluci 1279 z 30. listopadu 1999 schválila RB vytvoření Mírové operace OSN v Demokratické republice Kongo (dále jen MONUC) a vyslání až pětiset pozorovatelů s úkolem dohlížet na dodržování ustanovení mírové dohody. V březnu 2000 bylo rezolucí 1291 schváleno navýšení personálu operace na 5 537 lidí a mandát byl stanoven následovně:

- 1) Monitorovat dodržování mírové dohody a vyšetřovat její porušení.
- 2) Udržovat komunikaci s velením ozbrojených sil všech signatářů mírové dohody prostřednictvím styčných důstojníků.
- 3) Do 45 dní po schválení rezoluce 1291 vypracovat akční plán pro implementaci mírové dohody se zaměřením zejména na:
 - a) sběr a ověření informací ohledně vojenských prostředků signatářů,
 - b) udržení klidu zbraní, stažení a přeskupení ozbrojených sil signatářů,
 - c) odzbrojení, demobilizace, přesídlení a reintegrace příslušníků ozbrojených skupin,
 - d) klidné stažení všech zahraničních vojenských jednotek.
- 4) Ve spolupráci se signatáři dohody a mezinárodními humanitárními organizacemi docílit výměny zajatců.
- 5) Kontrolovat stažení a přeskupení sil signatářů.
- 6) Dle svých možností dohlížet na dodržování ustanovení mírové dohody ohledně zásobování municí, zbraněmi a dalším vojenským materiálem.
- 7) Organizovat humanitární pomoc a monitoring lidských práv se zaměřením na ohrožené skupiny (ženy, děti, demobilizovaní dětští vojáci).
- 8) Těsně spolupracovat s organizátorem národního dialogu, asistovat mu a poskytnout mu technickou podporu.
- 9) Nasadit týmy ženijních expertů, kteří prověří ohrožení minami a nevybuchlou municí, připravit plán odminovacích prací, koordinovat zahájení a průběh odminovacích akcí.

Rada bezpečnosti dále rozhodla, že příslušníci MONUC můžou v místech svého nasazení, a pokud to bude v jejich možnostech, jednat dle kapitoly VII Charty OSN a použít nezbytných prostředků k ochraně personálu, materiálu a základen OSN, dále pak k ochraně civilního obyvatelstva před hrozícím nebezpečím a k zajištění bezpečného a volného pohybu svého personálu (United Nations 2014).

Přestože mandát jednotkám MONUC umožňoval jednat v případě potřeby dle kapitoly VII, nebylo toho zpočátku vůbec využíváno. V květnu 2002 se dopustili rebelové z RCD-G masakru obyvatel města Kisangani. I když bylo v oblasti přibližně 1 000 vojáků MONUC a několik pozorovatelů přímo ve městě, nepokusily se jednotky OSN zabránit masakrům silou. Na základě těchto událostí se Odbor pro mírové operace OSN začal zabývat zavedením ochrany civilního obyvatelstva jako jednoho z vojenských úkolů jednotek MONUC a implementací této problematiky do ROE. V květnu 2003 vypukla v provincii Ituri krize, která měla dopad na misi MONUC, její mandát a ochotu použít vojenskou sílu. Po odchodu ugandských jednotek vzniklo v této provincii nebezpečné mocenské vákuum, kterého se rozhodly využít znesvářené kmene Lendu a Hema. Milice kmene Lendu vpadly do města Bunia a začaly vraždit příslušníky kmene Hema a rabovat jejich domovy. Jednotky OSN nebyly na takovou situaci vůbec připraveny. Ugandský batalion, který byl ve městě přítomen, byl určen pouze pro strážní službu. Neschopnost a poté i neochota ugandských vojáků nastolit ve městě pořádek měla katastrofální následky. O týden později obsadily město milice kmene Hema a násilí se opakovalo. Během 14 dní bylo zavražděno přes 400 lidí. Násilí ukončila až operace Artemis, kterou s pověřením RB vedla Francie pod vlajkou EU. První francouzští vojáci se začali ve městě rozmisťovat na konci června a plných operačních schopností dosáhly jednotky EU v půlce července. Během tří měsíců 1 400 vojáků z Evropy stabilizovalo situaci ve městě a přilehlém okolí a v září 2003 byla odpovědnost předána zpět do rukou MONUC. OSN využila tyto tři měsíce k vystřídání jednotek v regionech Ituri a Kivu a zformovala zde brigádní úkolové uskupení o síle 4 800 mužů s podporou těžkých zbraní a vrtulníků. V rezoluci 1493 z července 2003 bylo schváleno navýšení počtu nasazeného personálu na 10 800 a také došlo k úpravě mandátu operace.

Nyní mohly jednotky MONUC použít nezbytné opatření v místě nasazení a dle svých možností k:

- a) ochraně personálu, materiálu a základen OSN,
- b) zajištění bezpečného a volného pohybu personálu OSN,
- c) k ochraně civilistů a humanitárních pracovníků, kterým hrozí bezprostřední nebezpečí a
- d) aby přispěly k zlepšení bezpečnostních podmínek, za kterých je poskytována humanitární pomoc.

Mandát dále povoloval jednotkám OSN použít všech dostupných prostředků k naplnění mandátu v provinciích Ituri a Severní a Jižní Kivu (Berkman, Holt 2006: 160-164).

Na jaře roku 2004 vypukla v regionu další krize, kterou spustili vojáci Armády Konžské demokratické republiky podporující plukovníka Mutebutsiho, jenž odmítl poslušnost svým nadřízeným. Ti začali ve městě Bukavu, správním středisku provincie Jižní Kivu, napadat jednotky FARDC loajální konžské vládě. Odstartovali tím vlnu násilí, na němž se podílely obě zneprátelené strany. Na konci května dorazily do města jednotky generála Nkundy, které vzbouřence podpořily, a vládní jednotky byly nuceny se stáhnout. Přestože bylo ve městě přítomno 800 vojáků MONUC z Uruguaje, kteří měli možnost vyžádat si vzdušnou podporu, omezili svou činnost na ostrahu základny a nepokusili se násilnosti ukončit, což vedlo k protestům proti jednotkám OSN v Kinshase a dalších městech (Prunier 2009: 297-298).

Po těchto událostech navrhl generální tajemník OSN navýšit počet příslušníků MONUC z 10 800 na 23 000. Dále pak zřídit analytické centrum, které by odpovídalo za sběr a analýzu informací a vybudovat velitelství, která by přímo řídila vojenskou činnost v provinciích Kivu a Ituri. Rada bezpečnosti však vyhověla tomuto návrhu jen částečně, když ve své rezoluci 1565 schválila navýšení počtu personálu MONUC na 16 700. V následujících měsících bylo do provincií Kivu a Ituri přesunuto téměř 5 500 příslušníků bojových jednotek a byla zde zřízena Východní divize (Berkman, Holt 2006: 165).

Od ledna roku 2005 začaly být jednotky MONUC mnohem aktivnější. Vojáci Východní divize pod velením holandského generála Patricka Cammaerta podnikli několik operací, jejichž cílem bylo donutit ozbrojené skupiny v oblasti,

aby se začlenili do programu DDR²² a předešlo se tak útokům na civilní obyvatelstvo. Při útoku rebelů ze skupiny FNI v provincii Ituri bylo v únoru 2005 zabito 9 vojáků OSN z Bangladéše, na což zareagovaly jednotky MONUC kombinovanou operací pozemních a vzdušných sil během níž FNI přišla přibližně o 60 bojovníků. Do června 2005 se jednotkám OSN podařilo odzbrojit téměř 15 000 bojovníků v regionu. V Jižním Kivu podnikli zkušební pákistánští vojáci společně s guatemalskými speciálními jednotkami řadu operací proti skupině FDRL²³ během nichž se jim podařilo zničit většinu jejich táborů v oblasti (Berkman, Holt 2006: 165-167).

V roce 2006, byla před MONUC postavena další velká výzva. Volby, při nichž MONUC poskytla pomoc v oblasti logistiky, techniky a bezpečnosti, byly největšími a nejkompexnějšími, které do té doby OSN podporovala a zřejmě největšími a nejdražšími v africké historii²⁴. S podporou OSN bylo najato a vyškoleno přes 250 000 volebních úředníků a transportováno přes 3 500 tun volebních materiálů po celé zemi. Sběr výsledků z 50 000 volebních míst a následné přepočítávání také proběhlo s podporou MONUC. Rádio Okapi, které OSN v Kongu provozuje, vysílalo program s volební tematikou v pěti jazycích. Více jak polovina policistů, kteří na volby dohlíželi, byli vycvičeni personálem OSN. Společně s vojáky MONUC dohlíželi na bezpečný průběh voleb příslušníci mise EUFOR²⁵, kterou ve své rezoluci 1671 schválila RB. Zatímco průběh voleb se obešel téměř bez násilí, po ohlášení výsledků prezidentských voleb vypukly střety milicí J. Kabily a J-P Bemby, které ukončil po dvou dnech až zásah jednotek OSN a EUFOR. Kromě voleb probíhaly v roce 2006 na severovýchodě země další operace proti povstaleckým skupinám. Během tohoto roku se jednotkám OSN podařilo demobilizovat 93 000 bojovníků, z toho 27 000 dětí (United Nations 2007).

²² Program odzbrojení, demobilizace a reintegrace má přispět k bezpečnosti a stabilitě v post-konfliktním prostředí. Jeho cílem je odebrat zbraně z rukou bojovníků, vyřadit je z vojenských struktur a začlenit je sociálně a ekonomicky do společnosti (United Nations 2014).

²³ Forces démocratiques pour la libération du Rwanda, povstalecká skupina tvořená členy kmene Hutu, bývalými příslušníky FAR a Interahamwe majícími podíl na genocidě ve Rwandě (United Nations 2008).

²⁴ Náklady na volby se vyšplhaly k 500 milionům dolarů (United Nations 2007).

²⁵ Mise EUFOR RD Congo byla do Konga vyslána na žádost Rady bezpečnosti a se souhlasem vlády DRK na dobu 4 měsíců. Jejím cílem byl dohled nad bezpečností v regionu během voleb. Velením operace byly pověřeny Francie a Německo (EEAS 2014).

Nadšení a optimismus po úspěšně zvládnutých volbách a jmenování nové vlády v DRK opadly poté, co se bezpečnostní situace na severovýchodě země začala opět zhoršovat v důsledku bojů mezi FARDC, FDLR, Nkundovým CNDP a dalšími ozbrojenými milicemi. Násilí eskalovalo na konci srpna 2007, kdy bojovníci CNDP začali napadat vládní síly. Na začátku prosince spustila FARDC s podporou MONUC velkou ofenzívu, která měla situaci v regionu zlepšit. Přes počáteční úspěchy se však postup vládních jednotek zastavil a začalo být jasné, že čistě vojenské řešení krize v provinciích Kivu není možné. Vláda DRK s podporou MONUC uspořádala mírovou konferenci, která začala 27. prosince 2007 ve městě Goma. Účastnilo se jí 1 250 zástupců centrálních i regionálních vládních institucí, etnických skupin a ozbrojených skupin, včetně zástupců CNDP (OSN 2008: 12-13). Výsledkem této tzv. „Dohody z Gomy“ byla dohoda mezi vládou DRK, CNDP a dalšími ozbrojenými skupinami z provincií Kivu na ukončení bojových akcí a stanovila pravidla pro odzbrojení a demobilizaci povstalců, případně jejich začlenění do FARDC. Během roku 2008 se však naděje na mír v regionu začala vytrácet. Proces demobilizace a integrace se zastavil a začaly se opět objevovat náznaky obnovení konfliktu. Na jaře roku 2008 upozornil generální tajemník Pan Ki-moon RB, že počet jednotek, jenž má MONUC k dispozici, neodpovídá úkolům a roli, které má mise splnit. Násilí vypuklo opět na konci srpna. Střety probíhaly přerušovaně až do 24. října, kdy CNDP začala s mohutnou ofenzívou na město Goma. FARDC se po několika porážkách stáhla a nechala tak jednotky OSN v oblasti samotné. Velení MONUC bylo nuceno přeskupit už tak přetížené jednotky²⁶ k ochraně tohoto důležitého města a jeho okolí. Nemělo tak dostatek sil k ochraně menších měst, jako například Kiwanja, které bylo napadeno jednotkami CNDP a došlo zde k masakru civilního obyvatelstva. Vedoucí MONUC Alan Doss poté opět požádal RB o navýšení počtu personálu mise minimálně o 2 000 vojáků, včetně členů speciálních jednotek a o posílení letecké složky mise o další letadla i vrtulníky. Rada bezpečnosti této žádosti vyhověla a ve své rezoluci 1843 z listopadu 2008 schválila navýšení personálu MONUC o 3 100 vojáků a policistů (United Nations 2009: 7-8).

²⁶ Kromě CNDP operovala v oblasti ještě FDLR a v provinciích Ituri a Orientale bylo třeba poskytnout ochranu civilnímu obyvatelstvu před akcemi skupiny LRA (United Nations 2008: 7).

Na začátku roku 2009 se podařilo zatknout generála Nkundu a přes 20 000 bojovníků CNDP bylo integrováno do struktur FARDC a policie. Hlavním problémem v regionu tak zůstaly skupiny FDRL a LRA²⁷. A právě proti FDRL naplánovalo velení FARDC několik operací, jímž poskytla MONUC podporu. Vládním jednotkám se sice podařilo narušit fungování FDRL, ta se ovšem začala mstít na nechráněných obyvatelích v hůře dostupných oblastech. Také vyšlo najevo, že za některé útoky na civilní obyvatele jsou zodpovědné jednotky FARDC, zejména v rychlosti integrování bývalí příslušníci z CNDP a dalších ozbrojených skupin. Následný tlak ze strany OSN a ze zahraničí přiměl vládu DRK vyhlásit nulovou toleranci vůči podobným činům. Nově zřízený vojenský soud shledal vinnými více než 30 vojáků FARDC z porušování lidských práv a několik vysoce postavených důstojníků bylo zbaveno velení. Alan Doss dal vládě DRK jasně najevo, že MONUC ukončí podporu všem jednotkám FARDC, které se dopustí porušení lidských práv. Na konci roku 2009 měla MONUC k dispozici 19 670 vojáků, z toho jich bylo 95 % nasazeno na severovýchodě země. Z 3 100 vojáků, kteří měli misi posílit, jich dorazilo 2 500, ovšem z 18 slíbených helikoptér dorazily do DRK jen tři (United Nations 2010: 27-29).

2.2 MONUSCO (2010 - do současnosti)

I přes vážné problémy v provinciích Kivu a Orientale, žil zbytek země v roce 2010 relativně v míru. V květnu RB svou rezolucí 1925 prodloužila mandát MONUC do konce června, schválila snížení vojenského personálu v bezpečných provinciích a odsouhlasila změnu názvu operace na Stabilizační operaci OSN v Demokratické republice Kongo (dále jen MONUSCO) s platností od 1. července, aby název korespondoval se stabilizační fází, do níž operace vstoupila. Mandát umožňoval jednotkám OSN použít všech dostupných prostředků k ochraně civilistů, humanitárních pracovníků a ochráncům lidských práv, kterým by hrozilo bezprostřední ohrožení a dále pak k podpoře vlády DRK v jejích snahách o nastolení míru a stabilizace situace v zemi. Rada dále schválila nařízení, na jehož základě směly jednotky OSN podpořit jen ty jednotky FARDC, které byly prověřeny a jejich operace byly naplánovány společně s velením

²⁷ Armáda božího odporu, ozbrojená skupina původně z Ugandy pod vedením nechvalně známého Josepha Konyho (United Nations 2010).

MONUSCO. Ve dnech 30. července až 2. srpna zaútočili bojovníci z FDLR a dalších ozbrojených skupin v oblasti Walikale. Bylo napadeno 13 vesnic a opět se ukázalo, že jednotky FADRC a MONUSCO v oblasti nebyly dostatečně vycvičeny a připraveny k ochraně civilního obyvatelstva. V reakci na tyto události provedly jednotky MONUSCO několik operací, které měly zvýšit bezpečnost v oblasti. Vojákům OSN se podařilo zatknout několik povstaleckých velitelů, kteří byli za zabíjení a znásilňování ve Walikale zodpovědní. V prosinci roku 2010 jednotky MONUSCO uskutečnili preventivní operaci v provincii Orientale, jejímž cílem bylo omezit fungování skupiny LRA (United Nations 2011: 46-47).

V roce 2011 se konaly v DRK další prezidentské a parlamentní volby a MONUSCO poskytla konžské národní volební komisi technickou a logistickou podporu. Letecká složka MONUSCO přepravila přes 5 000 tun volebních materiálů a pomohla s přepravou více než 400 mezinárodních volebních pozorovatelů. Dále se podílela na zaškolení 350 000 volebních úředníků a monitorovala volební proces ve volebních sítích a centrech pro přepočítání hlasů. Na konci roku jednotky OSN ve spolupráci s FARDC opět podnikly operaci proti LRA v provincii Orientale, která byla úspěšně ukončena 3. ledna 2012 (United Nations 2012: 23-24). Na začátku roku 2012 byla aktivita LRA i dalších ozbrojených skupin na historickém minimu, ovšem v dubnu došlo v provincii Severní Kivu ke vzpouře jednotek FARDC. Vzbouřenci zformovali novou ozbrojenou skupinu a nazvali ji Hnutí 23. března (dále jen M23). V následujících týdnech se jim podařilo dosáhnout významných územních zisků a 6. července po tuhých bojích s FARDC obsadili město Bunagana na hranicích s Ugandou. Odtud M23 zahájila postup na město Goma. Po několika porážkách se FARDC stáhla a nechala jednotky OSN v regionu samotné a vzbouřenci obsadili město bez boje. Vojáci OSN se pokusili ochránit alespoň ty, jejichž život byl ohrožen nejvíce. Na základnách OSN našli azyl hlavně představitelé komunit opozičních vůči M23, ochránci lidských práv, novináři, soudci, aktivisté a státní úředníci. Skupina M23 opustila město Goma až v prosinci po intenzivní diplomatické snaze regionální organizace ICGLR²⁸ a zástupců MONUSCO (United Nations 2013b: 13-14).

²⁸ Organizace International Conference on the Great Lakes Region sdružuje státy z oblasti Velkých jezer (Angola, Burundi, Středoafričská republika, Republika Kongo, Demokratická republika Kongo, Keňa, Rwanda, Súdán, Jižní Súdán, Tanzánie, Uganda a Zambie). Mezi její cíle patří udržení míru, bezpečnosti, stability a rozvoje v regionu Velkých jezer (ICGLR 2014).

Na konci února 2013 došlo v sídle Africké unie k podpisu dohody s názvem Framework of hope – The Peace, Security, and cooperation framework for the DRC and the Region. Kromě 11 afrických států připojil svůj podpis k této dohodě i generální tajemník OSN a předsedové Africké unie, ICGLR a Jihoafrického rozvojového společenství. Signatáři během jednání připravili plán akcí na národní, regionální a mezinárodní úrovni, které měly pomoci ukončit násilí v DRK. V březnu pak Rada bezpečnosti ve své rezoluci č. 2098 prodloužila mandát MONUSCO na další rok a schválila vytvoření Intervenční brigády. Štáb brigády sídlí ve městě Goma, k dispozici má 3 069 vojáků²⁹ z Tanzánie, Malawi a Jihoafrické republiky a jejím cílem je samostatně nebo ve spolupráci s vládními jednotkami neutralizovat ozbrojené skupiny v oblasti a zredukovat tak nebezpečí, které tyto skupiny představují pro bezpečnost civilního obyvatelstva a státu a vytvořit tím prostor pro stabilizační aktivity. Brigáda nabyla operačních schopností v srpnu a společně s jednotkami FADRC provedla několik operací proti skupině M23. Poté, co vzbouřenci přišli o většinu svých základů, oznámili v listopadu 2013, že složí zbraně a zapojí se do programu DDR. Na začátku prosince dorazily do DRK dvě bezpilotní průzkumná letadla, jejichž nasazení odsouhlasila RB na začátku roku. Bylo to vůbec poprvé, co jednotky OSN použily drony během mírové operace. V druhé polovině prosince vojáci MONUSCO společně s FARDC zahájili operaci s cílem vyčistit okolí města Goma od bojovníků z FDRL a dalších ozbrojených skupin. V březnu 2014 pak RB schválila rezoluci č. 2147, v níž prodloužila mandát MONUSCO a Intervenční brigády o další rok. Jako hlavní priority mise byly stanoveny ochrana civilního obyvatelstva, stabilizace země a podpora implementace Framework of Hope. Ke splnění těchto cílů schválila RB nasazení 19 815 vojáků, 760 vojenských pozorovatelů a příslušníků štábu a 1 450 policistů. S dvaadvaceti tisíci členy je MONUSCO největší mírovou operací OSN (United Nations 2014).

²⁹ Brigáda je členěna na tři prapory pěchoty, jednotku dělostřelectva a skupinu speciálních operací a průzkumu (United Nations 2014).

3. Determinanty úspěchu a hodnocení mise MONUC/MONUSCO

V této kapitole nejdříve představíme jednotlivé determinanty, na základě nichž budeme mírovou operaci MONUC a MONUSCO hodnotit. Následně budou tyto činitele úspěchu aplikovány na případ mírové operace OSN v DRK, k čemuž bude mimo jiné využito i rozhovor s majorem Adamem (Adam 2014), který se mise jeden rok účastnil jako vojenský pozorovatel.

3.1 Podpora v Radě bezpečnosti OSN

Rada bezpečnosti je nejmocnějším orgánem Organizace spojených národů. Dle Charty OSN je hlavní zodpovědností RB udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Rada má 15 členů, z toho pět stálých³⁰ a deset nestálých, kteří jsou voleni Valným shromážděním na dvouleté období. Ke schválení rezoluce je třeba devíti hlasů, přičemž každý člen RB má jeden hlas a stálí členové mohou uplatnit právo veta (United Nations 2014). Pro mírovou operaci OSN je podpora v RB klíčová. Rada misi schvaluje, specifikuje její účel, kontroluje a řídí ji. Dále stanovuje a upravuje její mandát, navrhuje výši finančních prostředků a její velikost, určuje délku trvání operace a způsob jejího ukončení (Urbanovská 2008: 36).

Během jednání RB ve věcech týkajících se Demokratické republiky Kongo a mírové operace MONUC a MONUSCO je vedoucí zemí Francie, která je tradičně vedoucí zemí při jednáních, které se týkají frankofonních zemí. Během čtrnáctiletého působení mise MONUC a MONUSCO nebyly vždy všichni členové RB jednotní v názoru na řešení situace v DRK. Různý pohled měli například na zbrojní embargo, kdy Rusko bylo zpočátku proti embargu, USA a Čína navrhovaly výjimku pro vládu DRK a evropské země byly zastánci plošného embarga. Jako další můžeme zmínit diskuze ohledně velikosti mise a délky jejího trvání pramenící z obav USA z rostoucího rozpočtu mise (Security Council Report

³⁰ USA, Velká Británie, Francie, Rusko, Čína.

2014). Jisté obavy také plynuly z působení Rwandy v RB³¹, která je obviňována z podpory některých povstaleckých skupin na území DRK (Whats in Blue 2013). Navzdory zmíněnému se členové RB vždy dokázali dohodnout, reagovali vstřícně na požadavky představitelů mise a všechny rezoluce týkající se mise MONUC a MONUSCO byly schváleny všemi patnácti hlasy (UNBISnet 2014).

Lze tedy souhlasit s názorem majora Adama, že podpora mise MONUC a MONUSCO je v Radě bezpečnosti dostatečná a dlouhodobě stabilní (Adam 2014).

3.2 Jasný a realizovatelný mandát operace

Dalším důležitým determinantem úspěchu mírové operace je mandát, který definuje její činnost. Mandát je výsledkem diskuzí v RB, při kterých se objevují různé názory na řešení situace a odlišné zájmy členů Rady, zejména pak stálých členů. Při formulaci mandátu je kladen velký důraz na jeho stylizaci. Je výsledkem politického vyjednávání a mnohdy kompromisem, jenž v sobě zahrnuje mnoho ústupků, které limitují rozsah potřebných aktivit. Mezi nejčastější problémy mandátu patří jeho nedostatečná flexibilita. Mnohdy trvá velmi dlouho, než se mandát přizpůsobí dění v místě operace. Mandát často neodpovídá situaci, v níž mírová operace působí nebo bývá příliš široký vzhledem k zdrojům, jimiž operace disponuje. Potíž bývá i s interpretací mandátu, který je formulován v diplomatickém žargonu a má značně vágní podobu, důsledkem čehož často není jasné, co spadá do čí kompetence (Urbanovská 2008: 37). Proto je důležité, aby byl mandát stanoven jasně a byl realizovatelný.

Mise MONUC byla zřízena v roce 1999 jako čistě pozorovací a tomu odpovídal i její jasný a stručný mandát, jenž ukládal příslušníkům následující úkoly:

- 1) Navázat kontakt se signatáři mírové smlouvy.
- 2) Sledovat a vyšetřovat porušení mírové smlouvy.
- 3) Sledovat a hlásit bezpečnostní situaci v místě nasazení personálu OSN.
- 4) Plánovat a provádět monitorování dodržování mírové smlouvy.

³¹ Rwanda je členem Rady bezpečnosti pro roky 2013 a 2014 (United Nations 2014).

5) Udržovat kontakt se signatáři mírové smlouvy. Spolupracovat s nimi na doručení humanitární pomoci dětem, utečencům a dalším potřebným skupinám. A asistovat jim při ochraně lidských práv.

V březnu roku 2000 byla mise posílena, její mandát rozšířen a byla jí dána možnost jednat dle kapitoly VII Charty OSN a provádět tak nezbytné akce k zajištění bezpečného pohybu personálu OSN a k ochraně civilního obyvatelstva, personálu, materiálu a základen OSN v místě jejich působení. Mandát mise byl pak rozšířen ještě v letech 2004, 2008, 2010, 2012. Z malé pozorovatelské mise se tak stala operace s robustním mandátem. Ten je nyní jedním z nejsilnějších v historii mírových operací OSN díky nasazení Intervenční brigády, které schválila RB v roce 2013. Naposledy byl mandát operace rozšířen rezolucí 2147 z 24. března 2014 a RB stanovila operaci MONUSCO tyto úkoly:

- 1) Redukovat nebezpečí, které představují konžské i zahraniční ozbrojené skupiny. Bránit násilí na civilním obyvatelstvu, včetně sexuálního násilí a násilí na dětech.
- 2) Stabilizovat situaci skrze zřízení funkčních, profesionálních a odpovědných státních institucí (včetně bezpečnostních institucí) v oblastech zasazených konflikty. A skrze posílení demokratických procesů (ochrana lidských práv, důvěryhodný volební systém a politický prostor) s cílem snížit riziko nestability.

S rostoucím mandátem se začaly objevovat i první problémy s jeho naplňováním. V roce 2002 se jednotkám OSN nepodařilo zabránit masakru obyvatel města Kisangani kvůli nejasnému nastavení ROE. Katastrofální následky měla i nečinnost Ugandského batalionu ve městě Bunia v roce 2003, která vedla k eskalaci násilí mezi příslušníky kmenů Lendu a Hema, a které ukončil až zásah jednotek pod vlajkou Evropské unie. Obdobná situace se opakovala v následujícím roce ve městě Bukavu, kde příslušníci Uruguayského kontingentu strážícího tamní základnu OSN přihlíželi násilí, které ve městě vypuklo po jeho obsazení jednotkami povstalců. S neschopností, neochotou či strachem využít možností, které jednotkám OSN mandát umožňuje, se setkal během svého působení v operaci MONUSCO i mjr. Adam. Přesto věří, že jednotky OSN budou schopny s dostatečnou politickou podporou mandát naplnit (Adam 2014).

Mise MONUSCO má jasný a velmi silný mandát, dokonce jeden z nejsilnějších v historii mírových operací OSN. Zda se podaří mandát realizovat ovšem záleží na podpoře jednotek OSN ze strany konžské vlády a vlád okolních zemí a také na tom, jestli velení jednotek OSN dostatečně využije možností, které jim mandát a z něj vyplývající ROE umožňují.

3.3 Vybavení operace a její velikost

Organizace spojených národů nemá vlastní stálé ozbrojené jednotky. Vojenské a policejní jednotky jsou poskytovány členskými státy na základě dobrovolnosti. Personál je poté většinou organizován do národních kontingentů pod přímým velením důstojníků z domovských zemí a ti jsou podřízeni veliteli mírové operace. Tento systém má mnoho nedostatků. Spolupráci mezi národními kontingenty stěžuje většinou jazyková bariéra, různé operační postupy, rozdílný stupeň výcviku a profesionality (Diehl 2008). K největším přispěvatelům patří paradoxně státy jako Bangladéš, Pákistán, Indie, Etiopie či Nigérie zatímco například Velká Británie se nachází na 46. místě, Německo na 56. místě a USA až na 63. místě žebříčku přispěvatelů³². Kromě počtu nasazeného personálu a jeho stupně výcviku ovlivňuje úspěšnost mise i kvalita vybavení jednotlivých kontingentů. Jednotky ze zemí „třetího světa“ dorazí do místa působení většinou nedostatečně vybaveny, což snižuje jejich schopnost spolupráce s ostatními kontingenty a negativně ovlivňuje operační schopnosti celku (Urbanovská 2008: 38).

Mise MONUC začínala v roce 1999 v DRK s pěti sty pozorovateli. S rostoucím mandátem a úkoly z něj plynoucími byla mise několikrát posílena. K prvnímu posílení došlo již v březnu roku 2000, kdy byl počet personálu navýšen na 5 500. Po násilnostech, které propukly v provincii Itury v roce 2003, byla mise v červenci téhož roku posílena o dalších 5 000 lidí. Po další krizi, která v provincii Ituri vypukla o rok později, žádal generální tajemník OSN navýšení personálu mise na 23 000 lidí. Jeho požadavku bylo vyhověno jen částečně a RB schválila navýšení počtu příslušníků mise MONUC na 16 700. Na jaře roku 2008 generální tajemník opět upozorňoval, že množství personálu, které má MONUC

³² K červnu 2014 (United Nations 2014).

k dispozici, neodpovídá úkolům a roli, kterou má mise plnit. To se potvrdilo na podzim téhož roku, kdy se sice jednotkám MONUC podařilo ochránit město Goma před ofenzívou povstaleckých jednotek, ale k ochraně okolních vesnic už neměla OSN dostatek personálu. Představitelé mise MONUC poté žádali o další personál. RB této žádosti vyhověla a ve své rezoluci z listopadu 2008 schválila posílení mise o dalších 3 100 příslušníků, do Konga jich ale nakonec dorazilo jen 2 500. K poslednímu posílení mise došlo v roce 2013, kdy bylo v reakci na působení povstalecké skupiny M23 v provinciích Kivu schváleno nasazení Intervenční brigády. V současné době působí v misi MONUSCO 21 186 uniformovaných příslušníků.

Mezi státy, které mají v misi MONUSCO momentálně nejvíce personálu, patří Indie (4 028), Pákistán (3 786), Bangladéš (2 721), Jihoafrická republika (1 346) a Tanzanie (1 263). Ze států západní Evropy přispěla nejvíce Francie (11). USA, stejně jako Česká republika, přispěly třemi vojáky³³. Dle majora Adama odpovídal výcvik, vybavení a schopnosti zemím, z nichž jednotky pocházely. Největší profesionalitu vykazovali pozorovatelé ze Švédska a naopak největší jazykové a profesionální nedostatky se projeví u jednotek z Jižní Ameriky (Uruguaye a Paraguaye). Mezi nejvíce nevyzpytatelné jednotky pak patřily ty z afrických zemí. I tak považuje major Adam počet, vybavení, výzbroj a výcvik mezinárodních kontingentů pro působení v misi i pro boj proti ozbrojeným skupinám za dostačující (Adam 2014).

Misi MONUSCO se podařilo dosáhnout v posledních letech úspěchů v Kongu i s jednotkami a vybavením, které pochází zejména z asijských a afrických zemí. Ovšem větší zapojení západních zemí do mise MONUSCO a posílení mise jejich jednotkami s moderním vybavením by mohlo úspěchu mise pomoci. Blížící se redukce mise NATO v Afghanistanu uvolní vojenské kapacity členských zemí a jejich jednotky a technika by v Kongu jistě našli uplatnění.

3.4 Délka trvání operace

Jana Urbanovská vycházela z předpokladu, že pro výsledek mírové operace je důležité, aby měla čas pro naplnění svého mandátu. Ten většinou

³³ K srpnu 2014 (United Nations 2014).

obsahuje složité a časově náročné úkoly, které není možné splnit v omezené době. Stanovení nerealisticky krátké doby působení operace nebo předčasné ukončení operace může zhatit její úspěch. Je zapotřebí určité doby, než se příslušníci operace spolu s vybavením dostanou do místa působení, seznámí se s prostředím, aklimatizují se, rozpoznají souvislosti konfliktu a podobně. Klíčový je také moment ukončení operace. Je třeba, aby byla operace stažena až v momentě, kdy byl naplněn její mandát a kdy jsou místní aktéři schopni převzít zodpovědnost za další vývoj mírového procesu (Urbanovská 2008: 39).

Mise OSN v DRK je jednou z nejdéle trvajících mírových operací. Svou činnost zahájila v roce 1999. V roce 2010 byl její název změněn na MONUSCO, aby název vystihoval stabilizační fázi, do níž mise přešla. Během svého patnáctiletého působení mise zaznamenala mnoho dílčích úspěchů ale i selhání, v důsledku nichž prošla řadou změn.

Rada bezpečnosti několikrát zvažovala redukci mise nebo postupné stahování jejího personálu zejména kvůli jejím rostoucím nákladům. Vzhledem k vývoji bezpečnostní situace v zemi však k odhlasování výrazné redukce personálu mise nikdy nedošlo. Mezi členy RB, kteří v průběhu let podporovali pokračování mise patřily Belgie, Francie a Africké státy (Security Council Report 2014).

Díky konstantní podpoře mise v RB, měly doposud jednotky OSN dostatek času k rozvinutí svých sil, seznámení se s prostředím i souvislostmi konfliktu. Na druhou stranu za tuto dobu výrazně narostl byrokratický aparát mise (Adam 2014). Přestože jednotky OSN dosáhly v Kongu v poslední době výrazných úspěchů, je doba, kdy by mohla konžská vláda převzít zodpovědnost za dění v zemi a mise MONUSCO mohla být stažena, stále daleko a to zejména kvůli pomalému postupu programu odzbrojení milicí a povstaleckých skupin a pomalé reformy bezpečnostních složek, která je součástí Framework of hope (Security Council Report 2014).

3.5 Vůle zneprátených stran konflikt ukončit

I když bude mít mírová operace podporu v RB, jasný a realistický mandát s dostatečně dlouhou dobou na jeho realizaci a množství kvalitně vybaveného a vycvičeného personálu, je její šance na úspěch minimální, pokud nebudou mít

bojující strany snahu konflikt ukončit. Čas na intervenci třetí strany nastává v okamžiku, kdy strany konfliktu začnou uvažovat o mírové alternativě dosavadní násilné cesty. Po vyjednání příměří následuje mírová dohoda, jejíž součástí bývá nasazení mírových jednotek OSN. Pravděpodobnost splnění mandátu a celkového úspěchu mise narůstá, pokud mají jednotky OSN podporu místních autorit a obyvatelstva. Často se však objevují aktéři, kteří z různých důvodů mírový proces narušují. Nejsou ochotni spolupracovat s jednotkami OSN, znemožňují jim výkon jejich práce nebo je napadají s cílem donutit je k odchodu. Přítomnost těchto aktérů je překážkou pro jednotky OSN na cestě k úspěchu (Urbanovská 2008: 40).

Poté co Druhá válka v Kongu ustrnula na mrtvém bodě, sešli se její účastníci k jednání o příměří v roce 1999 v Lusace, kde nakonec podepsali mírovou smlouvu, která začala platit na konci srpna roku 1999. Její součástí bylo mimo jiné i ustanovení o rozmístění jednotek OSN. Tato dohoda byla ovšem mnohokrát porušována a prezident DRK Laurent Kabila byl často kritizován za to, že bránil plnému nasazení sil OSN. K obratu došlo v lednu 2001 poté, co byl Laurent Kabila zavražděn a na jeho místo nastoupil jeho syn Joseph. V roce 2002 pak došlo k podpisu několika dohod, které válku formálně ukončily.

OSN se v Kongu může opírat o podporu vlády i většiny obyvatelstva. V zemi se však stále nachází mnoho narušitelů mírového procesu v podobě domácích i zahraničních milicí a povstaleckých ozbrojených skupin a to zejména na severu země v provinciích Ituri a Severním a Jižním Kivu. Činnost povstalecké skupiny M23 přiměla RB schválit v roce 2013 posílení mandátu mise MONUSCO a nasazení Intervenční brigády, která se s povstalcí vypořádala a donutila je usednout k jednacímu stolu. V současnosti se pozornost OSN a Intervenční brigády soustředí na skupinu FDLR (United Nations 2014). V souvislosti s působením některých ozbrojených skupin bylo několikrát upozorňováno na podporu, které se těmto skupinám dostává ze zahraničí, zejména z Ugandy, Rwandy nebo Sudánu (United Nations 2013a). Právě tyto skupiny považuje major Adam za nejnebezpečnější, kvůli jejich přístupu k finančním prostředkům, těžkým zbraním a možnosti stáhnout se za hranice Konga, kde se mohou v bezpečí zotavit (Adam 2014).

Činnost různých milicí a ozbrojených povstaleckých skupin je jednou z největších překážek pro úspěch mise OSN v Kongu. Přestože se jednotkám OSN

podářilo některé z těchto skupin porazit, nedošlo díky jejich podpoře ze zahraničí k jejich úplnému zničení. Pokud se nepodaří tyto skupiny zbavit jejich zahraniční podpory a přesvědčit či donutit je ke složení zbraní, je šance na úspěch mise MONUSCO velmi malá.

3.6 Podpora africké regionální organizace

Výhodou zapojení regionálních organizací do řešení konfliktu je, že bývají citlivější ke konkrétnímu problému v regionu, a proto s větším nasazením hledají východisko z krize. Také bývají lépe obeznámeny s kořeny konfliktů a u zneprátelených stran se většinou těší větší legitimitě. Na druhou stranu členové těchto regionálních organizací nahlíží na konflikt skrze vlastní národní či regionální zájmy. Mívají často ekonomické, politické, vojenské a někdy i etnické vazby na strany konfliktu a jen obtížně zůstávají nestrannými. Další překážkou efektivního zapojení regionálních organizací do řešení konfliktů bývá nedostatek prostředků, s jejichž pomocí by dosáhly svých cílů. I přes uvedené nedostatky je spolupráce s regionálními organizacemi stále více citována jako faktor, který přispívá k úspěchu mírových operací OSN (Urbanovská 2008: 41).

Situaci v DRK se zabývala nebo zabývá většina afrických regionálních organizací. Ať už se jedná o AU, ICGLR nebo SADC, každá z těchto organizací se více či méně na řešení tohoto konfliktu podílí. Členové těchto organizací nemalou měrou přispěli svými vojenskými kontingenty do mise MONUC i MONUSCO. Organizace ICGLR provozuje od roku 2012 ve městě Goma společné zpravodajské centrum, které sbírá, analyzuje a ověřuje informace o působení ozbrojených skupin na severu Konga³⁴ a tyto informace poté poskytuje vládě DRK a OSN. Toto centrum rovněž spolupracuje s obdobnými centry, které zřídila AU (ICGLR 2012). ICGLR se dále podílela na zprostředkování mírových rozhovorů mezi skupinou M23 a konžskou vládou. Velkým úspěchem těchto regionálních organizací se stal podpis tzv. Peace, Security and Cooperation Framework for the DRC and the region (též Framework of Hope), čemuž

³⁴ Jedná se o informace, které získaly svou činností zpravodajské služby členských zemí ICGLR (ICGLR 2012).

předcházely téměř tříměsíční diplomatická jednání mezi OSN, ICGLR, AU a SADC (Zounmenou, Kok 2013).

Politická podpora okolních zemí, zejména z regionu velkých afrických jezer, je pro úspěch mise MONUSCO velmi důležitá, což nám v rozhovoru potvrdil i major Adam (Adam 2014).

4. Hypotézy

V této kapitole se pokusíme potvrdit či vyvrátit naše hypotézy.

4.1 Šance na úspěch mírové operace v DRK vzroste, pokud bude mít silný mandát.

Ve své první hypotéze předpokládáme, že se šance na úspěch mise v DRK zvýší, pokud budou mít jednotky OSN možnost jednat na základě silného mandátu, který jim nebude zbytečně svazovat ruce a dovolí jim adekvátně reagovat na vzniklé situace.

Mise MONUC měla téměř od počátku silný mandát, který umožňoval jednotkám OSN využít dle článku VII Charty OSN všech nutných prostředků k ochraně obyvatelstva či personálu a vybavení mise. Bohužel kvůli neznalosti, neochotě nebo neschopnosti některých jednotek OSN využít možností, které jim mandát umožňoval, došlo k několika závažným incidentům. Mandát zůstal silný i po změně názvu mise na MONUSCO. V reakci na aktivity povstalecké skupiny M23 roce 2013 byl tento mandát ještě posílen a bylo schváleno nasazení Intervenční brigády a stal se tak jedním z nejsilnějších v historii mírových operací OSN. Brigáda svou aktivitou donutila do konce roku 2013 povstalce ze skupiny M23 k jednání s konžskou vládou a v roce 2014 se zaměřila na ozbrojenou skupinu FDLR, která poté souhlasila se zapojením do programu odzbrojení a reintegrace.

Posílení mandátu se tak ukázalo jako krok správným směrem a silný mandát má pozitivní vliv na úspěšnost mise. Důležitou podmínkou je ovšem také to, aby jednotky OSN byly schopny a ochotny síly svého mandátu využít.

4.2 Čím vyšší je počet nasazeného personálu a kvalitnější jejich vybavení, tím je mise úspěšnější.

Tato hypotéza počítá s tím, že nasazení většího počtu personálu s lepším výcvikem, který má k dispozici kvalitní vybavení zvýší úspěšnost mise.

Demokratická republika Kongo je svou rozlohou srovnatelná přibližně se západní Evropou a nejproblematičtější regiony Severní a Jižní Kivu mají rozlohu dohromady přibližně jako Česko a Slovensko. Mise MONUC měla na svém začátku k dispozici 500 pozorovatelů, tento počet byl ale záhy navýšen na 5 500. V průběhu let byl počet personálu navýšen až na 22 000 příslušníků v roce 2007. Mise MONUSCO měla v srpnu 2014 k dispozici 21 048 členů. Naprostá většina tohoto personálu pochází ze zemí třetího světa (United Nations 2014). Tomu odpovídá jejich výcvik, vyzbroj a vybavení (Adam 2014, Dehez 2014: 10).

S naší hypotézou nesouhlasí major Adam, který tvrdí, že mise MONUSCO je obřím molochem a spíše než posílení je třeba efektivněji využít jednotky, které jsou již k dispozici (Adam 2014). Za pravdu mu dává nařízené přeskupení jednotek OSN, během kterého se v srpnu 2014 přesunula velká část personálu z klidné západní části Konga do problémových provincií na severovýchodě (Security Council Report 2014). Co se vybavení nasazených jednotek týká, major Adam ho považuje za dostatečné pro splnění úkolů, které z mandátu mise vyplývají (Adam 2014). Naopak Dustin Dehez ve svém článku píše, že by k úspěchu mise mohly přispět západní státy poskytnutím moderních zbraní a to zejména bojovými i transportními vrtulníky a letadly nebo bezpilotními prostředky. Jako příklad uvádí nasazení dronů, které sběrem zpravodajských informací přispěly k úspěchům Intervenční brigády (Dehez 2014).

Naše hypotéza se tedy potvrdila jen částečně. Moderní vybavení může skutečně zvýšit šanci na úspěch mise, ale místo navýšení počtu personálu mise, je vhodnější efektivněji využít jednotek, které jsou již k dispozici.

4.3 Úspěšnost mise OSN v DRK je závislá na výši podpory v Radě bezpečnosti.

Naše poslední hypotéza předpokládá, že úspěšnost jednotek OSN v Kongu je závislá na výši podpory v Radě bezpečnosti.

Jak jsme již zmínili, Rada Bezpečnosti stanovuje mandát mise, schvaluje, kontroluje a řídí ji. Dále navrhuje výši finančních prostředků, určuje její velikost a rozhoduje o délce jejího trvání a způsobu jejího ukončení.

Mise OSN v DRK má v RB dlouhodobou a stabilní podporu. Díky této podpoře měla mise doposud dostatek času a finančních prostředků na svou činnost, počet jejího personálu byl několikrát navýšen, když to bylo třeba a její mandát byl v reakci na události v Kongu několikrát upraven, tak aby byli jednotky OSN schopny na dění v DRK reagovat.

Lze tedy souhlasit s tím, že pokud bude mít i nadále MONUSCO stálou podporu v RB, šance na úspěch mise vzrostou. Jakmile však mise tuto podporu ztratí, její šance na úspěch je minimální.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnocení role a úspěšnosti mise OSN v Demokratické republice Kongo a najít odpověď na hlavní výzkumnou otázku, zda je možné považovat misi OSN v DRK za úspěšnou. Také jsme se pokusili potvrdit či vyvrátit následující hypotézy. Úspěšnost mírové operace v DRK vzroste, pokud bude mít jasný, silný a realizovatelný mandát. Mise by dále byla úspěšnější, pokud by její součástí bylo více personálu s kvalitním výcvikem a vybavením a že úspěšnost této mise je závislá na výši podpory v Radě bezpečnosti.

V první kapitole jsme se věnovali historii Demokratické republiky Kongo od konce sedmdesátých let devatenáctého století, kdy se Kongo stalo belgickou kolonií, až do současnosti. Zmínili jsme krutou belgickou koloniální správu, získání konžské nezávislosti, na kterou nebyla země připravena a následné, krizemi zmítané, období první republiky, které nakonec ukončil převrat vedený plukovníkem Mobutu, jenž se udržel u moci následujících 27 let. Podrobněji jsme se věnovali První a Druhé válce v Kongu a na závěr této kapitoly jsme krátce zmínili období třetí republiky.

Druhou kapitolu jsme věnovali popisu patnáctiletého působení mise Organizace spojených národů v Demokratické republice Kongo, která se z malé monitorovací mise vyvinula v jednu z největších a nejdéle trvajících misí OSN s robustním mandátem. Představili jsme mandát mise, který se postupem času zásadním způsobem rozrostl a zmínili jsme některé z problémů a krizí, kterým musely jednotky OSN čelit.

Ve třetí kapitole jsme představili kritéria potřebná pro úspěch mise OSN, které představila ve svém článku *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu* Jana Urbanovská. Následně jsme se pokusili zjistit, zda mise MONUC a MONUSCO těchto šest kritérií úspěchu splňuje. K tomuto účelu jsme kromě literatury a elektronických zdrojů využili rozhovor s důstojníkem Armády České republiky, který v misi MONUSCO rok působil jako vojenský pozorovatel.

Jana Urbanovská v závěru svého článku upozorňuje, že všechny determinanty úspěchu nemají stejnou váhu. Za nejdůležitější kritéria považuje

podporu mise v Radě bezpečnosti, jasný a realizovatelný mandát, vůli zneprátelených stran konflikt ukončit a dále pak vybavení a velikost operace. Naopak délka trvání operace a podpora africké regionální organizace mají dle autorky na úspěch mise vliv minimální (Urbanovská 2009: 42).

Při aplikaci předpokladů úspěchu na misi OSN v Demokratické republice Kongo jsme zjistili, že se mise v DRK těší i přes některé názorové rozdíly členů Rady bezpečnosti dlouhodobé a stabilní podpoře. Dále pak, že mandát mise je nyní jedním z nejsilnějších v historii mírových operací OSN a RB se daří úpravami mandátu reagovat na situaci v DRK. Z rozhovoru s majorem Adamem pak vyplynulo, že mandát je realizovatelný pokud jednotky OSN využijí možností, které jim mandát dává a pokud se jim dostane politické podpory ze strany vlády DRK a okolních zemí. Problematickou se jeví vůle zneprátelených stran k ukončení konfliktu. Přestože má mise MONUSCO většinou podporu ze strany vlády DRK, působí zejména na severovýchodě země množství ozbrojených skupin, které svou činností stabilitu v zemi narušují. Některé z těchto skupin mají dokonce podporu ze zahraničí. OSN se proto také snaží zapojit do řešení situace v DRK africké regionální organizace. Úspěchem těchto diplomatických jednání byl podpis tzv. Framework of Hope. Co se délky trvání mise týká, zjistili jsme, že někteří členové RB, zejména v reakci na rostoucí náklady mise, uvažovali nad postupným stažením či redukcí mise. Vzhledem k bezpečnostní situaci v Kongu k tomu nikdy nedošlo a mise byla naopak několikrát posílena. V současnosti je MONUSCO misí s nejvyšším počtem nasazeného personálu. Přestože velká část tohoto personálu pochází ze zemí třetího světa, čemuž odpovídá jejich vybavení a výcvik, daří se jednotkám OSN v poslední době dosahovat úspěchů. Mezi ně lze zařadit například porážku ozbrojené skupiny M23, která tak byla donucena usednout k jednacímu stolu s představiteli vlády DRK.

Z našich hypotéz se nám podařilo potvrdit pouze hypotézu číslo tři týkající se podpory mise v Radě bezpečnosti. Šance na úspěch mise je vyšší, pokud bude mít i nadále v Radě stálou podporu.

Naši první hypotézu je třeba upravit. Šance na úspěch operace MONUSCO je jistě vyšší, pokud bude mít mise silný mandát, je ovšem také nutné, aby ho jednotky OSN byly schopny a ochotny efektivně využívat.

Druhou hypotézu je také třeba upravit. Z rozhovoru s majorem Adamem vyplynulo, že další posílení mise by zřejmě její šanci na úspěch nezvýšilo, ale je

spíše třeba efektivněji využít současného počtu personálu. Vybavení a výcvik jednotek momentálně nasazených v Kongu je sice dostatečný, ale s moderním vybavením by šance jednotek OSN na úspěch vzrostla. To potvrzují i výsledky, jichž jednotky OSN v Kongu v letech 2013 a 2014 dosáhly.

Lze tedy misi OSN v Demokratické republice Kongo považovat za úspěšnou? Okamžik, kdy se misi MONUSCO podaří splnit všechny úkoly, které ji mandát operace ukládá a bylo by možné začít jednotky OSN z Konga stahovat, je zatím ještě daleko. Přesto dosáhla mise OSN v Kongu významných úspěchů, mezi něž lze zařadit například dvoje zvládnuté prezidentské a parlamentní volby nebo výsledky Intervenční brigády v boji s ozbrojenými skupinami na severu země. Dle mandátu mise je prioritou MONUSCO ochrana civilního obyvatelstva. Přítomnost jednotek OSN a jejich aktivity významně snižují šanci, že konflikty v DRK přerostou v další válku. Mnoho obyvatel Konga tak dostalo šanci žít v relativním bezpečí. Proto věříme, že misi OSN v Demokratické republice Kongo lze považovat za úspěšnou.

Prameny a literatura

Prameny:

Berkman, Tobias a Holt, Victoria. 2006. *The impossible mandate? Military preparedness, the responsibility to protect and modern peace operations*. Washington: The Henry L. Stimson Center. Dostupné na: http://www.stimson.org/images/uploads/research-pdfs/Complete_Document-TheImpossible_Mandate-Holt_Berkman.pdf (2. 8. 2014)

Dehez, Dustin. 2014. *Finally Robust? – The United Nations is Showing Teeth in the Democratic Republic of the Congo*. Frankfurt: Manatee Global Advisors. Dostupné na: http://www.manatee-global.com/wp-content/uploads/2014/08/MGA_MONUSC_1_2014_final.pdf (28. 8. 2014)

European Union External Action. <http://www.eeas.europa.eu>

Global Witness. 2004. *Same Old Story*. Dostupné na: <http://www.globalwitness.org/library/same-old-story> (1. 8. 2014)

GlobalSecurity. <http://www.globalsecurity.org>

ICGLR. <http://www.icglr.org>

United Nations. <http://www.un.org>

United Nations, 2008. *DRC: a difficult year in the Kivus ends with a ray of hope*. Year in review 2007. p. 12-13. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/publications.shtml> (10. 8. 2014)

United Nations, 2009. *A peace in Congo remains elusive, Security Council strengthens MONUC's hand*. Year in review 2008. p. 6-8. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/publications.shtml> (10. 8. 2014)

United Nations, 2010. *MONUC – a watershed year for the protection of civilians*. Year in review 2009. p. 27-30. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/publications.shtml> (10. 8. 2014)

United Nations, 2011. *MONUC becomes MONUSCO, challenges remains*. Year in review 2010. p. 44-47. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/publications.shtml> (10. 8. 2014)

United Nations, 2012. *MONUSCO: Promoting peace and reconciliation*. Year in review 2011. p. 23-24. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/publications.shtml> (10. 8. 2014)

United Nations, 2013a. *UN Group of Experts. Report S/2013/433*. Dostupné na: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2013_433.pdf (20. 8. 2014)

United Nations, 2013b. *MONUSCO: Progress interrupted*. Year in review 2012. p. 13-14. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/publications.shtml> (10. 8. 2014)

Reynaert, Julie. 2011. *MONUC/MONUSCO and Civilian Protection in the Kivus*. IPIS. Dostupné na: http://www.ipisresearch.be/publications_detail.php?id=327 (8. 8. 2014)

Security Council Report. <http://www.securitycouncilreport.org>

United Nations Bibliographic information system. <http://www.unbisnet.un.org>

Yale University. Genocide Studies Program. <http://www.yale.edu/gsp/>

Whats in Blue. <http://www.whatsinblue.org>

Zounmenou, David a Kok, Naomi. 2013. *Peace, Security and Cooperation Framework for the DRC: hopes and challenges*. ISS Pretoria. Dostupné na: <http://www.issafrica.org/iss-today/peace-security-and-cooperation-framework-for-the-drc-hopes-and-challenges> (11. 8. 2014)

Literatura:

Autesserre, Séverine. 2010. *The trouble with the Congo : local violence and the failure of international peacebuilding*. New York: Cambridge University Press

- Bellamy, Alex J., Williams, Paul a Griffin, Stuart. 2010. *Understanding peacekeeping*. 2. vyd.. Cambridge: Polity
- Cáhlíková, Tereza. 2010. *Politický vývoj v Demokratické republice Kongo od roku 1960 do současnosti; dopady na vztahy v regionu*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta mezinárodních vztahů. Diplomová práce.
- Devlin, Lawrence. 2007. *Chief of station, Congo: Fighting the cold war in a hot zone* [e-book]. New York: PublicAffairs.
- Diehl, Paul F. 2008. *Peace Operations: War and Conflict in the modern World* [e-book]. Cambridge: Polity Press
- Klíma, Jan. 2012. *Dějiny Afriky: Vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny
- Nzongola-Ntalaja, Georges. 2002. *The Congo from Leopold to Kabila: A people's History* [e-book]. New York: Zed Books
- Reyntjens, Filip. 2009. *The great African war : Congo and regional geopolitics, 1996-2006*. New York: Cambridge University Press
- Turner, Thomas. 2007. *The Congo wars: conflict, myth and reality*[e-book]. London: Zed Books
- Urbanovská, Jana. 2008. *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu*. Mezinárodní vztahy 43. č. 3. 22–46
- Van Reybrouck, David. 2014. *Congo: The epic history of a people* [e-book]. b.m.: HarperColins e-books

Příloha

Rozhovor s majorem Ing. Adamem

1) Jak dlouho jste působil v misi MONUSCO a na jaké pozici?

AČR se mise MONUSCO účastní třemi důstojníky vysílanými na pozici vojenských pozorovatelů. Čeští důstojníci se mise účastní po dobu jednoho roku stejně jako většina vojenských pozorovatelů. Já jsem byl nasazen v provincii Severní Kivu v podřízenosti North Kivu Brigade s velitelstvím ve městě Goma. Byl jsem zařazen do týmu ve městě Kitchanga na pozici operačního důstojníka a poté velitele týmu. V důsledku personálních změn jsem byl převelen do města Beni na pozici velitele týmu a po nástupu paraguayského podplukovníka jsem se stal jeho zástupcem. Na závěr mise jsem pracoval v týmu v hlavním městě provincie Gomě na pozici operačního důstojníka a operačního důstojníka velitelství vojenských pozorovatelů v Severním Kivu.

2) Co bylo náplní Vaší práce?

Náplň práce týmů vojenských pozorovatelů byla dána mandátem mise. Jednalo se o patrolování, shromažďování informací, monitorování situace v operačním prostoru, spolupráce a podpora institucí OSN, národních sil a organizací DRK, vyjednávání, uklidňování a mírové řešení sporů zneprátelených skupin, včasné a přesné hlášení různých aktivit v regionu a podpora DDR programu.

3) Jakým způsobem probíhal výběr personálu pro misi MONUSCO v ČR?

V ČR probíhá obvyklé výběrové řízení na základě podaných žádostí nebo z řad důstojníků vyřazených po absolvování kurzu vojenských pozorovatelů.

4) Jaký výcvik podstupují vybraní důstojníci AČR před odjezdem do mise OSN v ČR a případně na místě před nasazením?

Všichni důstojníci AČR před vysláním do mise OSN musí absolvovat kurz vojenských pozorovatelů a nově po problémech pplk. Přerovského na Ukrajině i kurz SERE. Po nástupu do mise musí všichni pozorovatelé z účastnických zemí absolvovat přibližně týdenní základní kurz (Induction Course), během kterého musí úspěšně absolvovat zkoušky hlavně z angličtiny a řidičské testy s praktickou zkouškou, dále v DRC znalostní test o historii, všeobecné a vojenskopolitické situaci. Před nasazením v konkrétním týmu probíhá seznámení se situací v provincii a oblasti působení konkrétního týmu.

4.1 Procházejí obdobou Induction course i členové kontingentů?

IC je určen jen pro pozorovatele. Předpokládám, že za přípravu kontingentů odpovídá země, která je vysílá. Kontingenty navíc působí většinou ve stejných regionech a se stejnými úkoly, vysílající země zajišťuje jejich rotaci.

5) Během svého působení v misi MONUSCO jste měl možnost vidět, případně spolupracovat s jednotkami a personálem z ostatních zemí, jak byste hodnotil kvalitu jejich výcviku, vybavení a znalostí?

Za mého působení v MONUSCO jsem měl možnost spolupracovat s důstojníky s celého světa, s některými dokonce i po několikáté po účasti v misích UNOMIG a UNSMIS. Obecně největší profesionalitu vždy prokazovali důstojníci ze severovýchodních zemí. V Kongu například Švédí. Pozorovatelé z afrických zemí byli nejvíce nevyzpytatelní, někteří vysoce profesionální a zodpovědní, především z Burkina Faso, Ghany a většina z JAR. Naopak u některých převládala neochota k jakékoliv práci a zodpovědnosti. Největší jazykové a profesionální nedostatky se projevíly u pozorovatelů z jihoamerických zemí (Uruguaye a Paraguaye), přesto, protože se z těchto zemí mise účastní důstojníci v hodnosti podplukovníků, bývají ustanovováni do pozice velitele týmů. Vybavení a výzbroj mezinárodních kontingentů pro působení v misi i pro boj proti ozbrojeným skupinám je dostačující. Výcvik vychází z kvality výcviku v konkrétních zemích.

6) Myslíte si, že by zvýšení počtu personálu a vyšší kvalita jejich výcviku a vybavení výrazně zvýšila úspěšnost mise MONUSCO?

Myslím si, že MONUSCO je obří moloch, který vzhledem ke své rozsáhlosti nevykazuje odpovídající výsledky. Nárůst personálu by znamenal pouze nárůst byrokracie, nikoli efektivnosti.

6.1 Úspěšnost mise by se dle Vás nezvýšila, ani kdyby byl navýšen počet výkonných složek mise, jako např. FIB, pozorovatelů, jednotek z národních kontingentů?

Úspěšnost mise by se zvýšila efektivnějším využitím stávajících kontingentů a FIB, samozřejmě za předpokladu politické podpory DRK a "zemí velkých afrických jezer". Počty jsou více než dostatečné v současné situaci.

7) Mandát MONUSCO je jedním z nejsilnějších (nasazení Intervenční brigády) v historii mírových operací, je to podle Vás krok správným směrem?

Rozšíření mandátu pro MONUSCO je určitě pozitivním krokem, spolupráce FIB a FARDC se projevila při potlačení rebelů ze skupiny M23 v oblasti Gomy koncem roku 2013. V současné době jsou rozšířený mandát a možnost nasazení FIB využity nedostatečně. Tato otázka však není věcí vojenského velení, ale politického vedení mise.

8) Mandát je také dost široký, myslíte si, že je v silách jednotek OSN ho naplnit?

Ano, s politickou podporou okolních zemí jako Jižní Súdán, Uganda, Rwanda a Burundi a ve spolupráci s vládou DRK a ozbrojenými složkami DRK.

8.1 V zemi působí mnoho ozbrojených skupin, které brzdí mírový proces a které mohou stát v cestě úspěšnému splnění mandátu operace. Které z nich jsou podle Vás nejvíce nebezpečné.

V Kongu působí přibližně 40 různých, takzvaně negativních, ozbrojených skupin. Od místních milicí a skupin banditů až po skupiny se zahraniční podporou. Například ze Súdánu, Rwandy nebo Ugandy. A právě ty se zahraniční podporou patří mezi nejvíce nebezpečné pro jednotky OSN a

stabilitu regionu díky jejich přístupu k finančním prostředkům, těžkým zbraním a zásobám a hlavně možnosti stáhnout se za hranice a v bezpečí se zotavit. Patřila mezi ně například M23 nebo islamistická ADF-NALU, v jejichž řadách, dle v té době dostupných zpravodajských informací, působili bojovníci organizace Al-Shabaab, která má vazby na Al-kaidu.

9) Myslíte si, že má mise MONUSCO v Radě bezpečnosti dostatečnou podporu?

Myslím, že podpora MONUSCO v RB je více než dostatečná a dlouhodobě stabilní.

10) Co vidíte jako největší překážku pro úspěch mise MONUSCO na straně OSN?

Neschopnost, neochotu či strach využít možností, které jednotkám OSN dává mandát mise. Během mého působení v Kongu došlo několikrát k incidentům, kdy byly jednotky OSN pod palbou, mandát je opravňoval k použití síly, ale velení bylo proti a nařídilo jednotkám stáhnout se.

11) Co vidíte jako největší překážku pro úspěch mise MONUSCO na straně vlády/obyvatelstva/situace v DRK?

Takových překážek je mnoho. Velkým problémem je například motivační politika armády a ozbrojených složek. Často je jejich plat nedostatečný nebo nedostávají žádný. Proto vybírají poplatky od místních obyvatel nebo využívají obyvatele k těžké neplacené práci. To ovlivňuje podporu boje proti ozbrojeným skupinám místními obyvateli. V některých oblastech působí dokonce ilegální ozbrojené skupiny na ochranu obyvatel proti vládním silám.

11.1 Můžete zmínit i nějaké další z těchto překážek?

Tak například všude přítomná korupce, ekonomická situace země, nezaměstnanost, nízké nebo žádné mzdy, téměř nefungující systém školství.

12) Považujete misi MONUSCO za úspěšnou?

Ano, myslím si, že mise je úspěšná. Přítomnost jednotek OSN velkou měrou přispívá k tomu, že konflikty na severu země nepřerostou v další válku.

13) Kdybyste měl možnost ovlivnit fungování mise MONUSCO, jaké změny byste navrhl pro zvýšení šance mise na úspěch?

Mimo již zmíněného efektivnějšího využití mandátu, který mise má, by to byla podpora školství, které je v Kongu v troskách. OSN by se měla pokusit, ať už vlastními silami nebo podporou nevládních organizací, zprostředkovat bezplatné vzdělání co největšímu počtu obyvatel. Nevím jak nyní, ale nevím o tom, že by nějaký podobný projekt fungoval během mého působení v Kongu.